

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української філології
Кафедра української мови**

**РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДУ
ДО ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В
ОСНОВНІЙ ШКОЛІ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗУМЛм-24
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)
додаткова спеціалізація –
Зарубіжна література
Пересунько Поліни Юріївни

Керівник кандидат філологічних наук,
доцент **Березовська-Савчук Н. А.**

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Пересунько Поліна Юріївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

АНОТАЦІЯ

Пересулько П. Ю. Реалізація текстоцентричного підходу до вивчення морфології на уроках української мови в основній школі : магістерська робота. Кривий Ріг, 2025. 84 с.

У роботі досліджено реалізацію текстоцентричного підходу в навчанні морфології української мови, зокрема: з'ясовано сутність поняття текстоцентричного підходу в сучасній лінгводидактиці, особливості його реалізації. Окреслено переваги текстоцентричного навчання. Проаналізовано сучасні підходи до викладання морфології у школі та визначено як впливає текстоцентричний підхід на формування морфологічних навичок учнів. Розглянуто особливості впровадження текстоцентричного підходу у шкільну практику, а також його реалізація в підручниках з української мови. Подано практичні рекомендації щодо використання текстоцентричного підходу на уроках морфології, розроблено систему вправ, спрямованих на розвиток мовних умінь учнів через аналіз, трансформацію та створення власних текстів.

Ключові слова: *текстоцентричний підхід, морфологія, навчання української мови, лінгводидактика, компетентність, методика, текст.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕКСТОЦЕНТРИЗМУ В НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	8
1.1. Сучасні підходи до навчання української мови	8
1.2. Особливості застосування текстоцентричного підходу до навчання української мови	12
1.3. Текст як засіб формування мовної та мовленнєвої компетентностей учнів базової школи	20
Висновки до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ МОРФОЛОГІЇ.....	27
2.1. Чинники формування комунікативної компетентності учнів базової школи на текстоцентричних засадах.....	27
2.2. Особливості формування мовленнєвої компетентності учнів за допомогою текстоцентричного підходу.....	35
2.3. Аналіз навчально-методичного забезпечення в контексті дослідження.....	44
Висновки до другого розділу.....	49
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ МОРФОЛОГІЇ.....	50
3.1. Інтеграція текстоцентричного підходу до навчання морфології: методичні рекомендації.....	50
3.2. Система вправ на основі навчальних текстів соціокультурного спрямування.....	57
Висновки до третього розділу.....	63
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасній мовній освіті особливу увагу приділяють розвитку не лише граматичних знань, а й мовленнєвих умінь і навичок, що дозволяють учням ефективно спілкуватися у різних сферах життя. Одним із перспективних напрямів є текстоцентричний підхід, який передбачає вивчення морфології через роботу з текстом, що робить процес навчання більш осмисленим і практично спрямованим. Текстоцентричний підхід передбачає, що під час навчання текст виступає не лише як приклад чи вправа, а як основне джерело знань і формування мовних умінь. Замість ізольованого опрацювання морфологічних правил учні аналізують мовні одиниці в цілісному тексті, що забезпечує глибше розуміння й ефективніше використання засвоєного матеріалу на практиці. Враховуючи це, дослідження особливостей реалізації текстоцентричного підходу у навчанні морфології є надзвичайно важливим для удосконалення методики викладання української мови в школі [16].

Текстоцентричний підхід у лінгводидактиці є одним із сучасних напрямів, який базується на ідеї пріоритету тексту як основної одиниці мовленнєвої діяльності та навчання. Він протиставляється традиційним формально-граматичним методам, де основна увага зосереджується на вивченні окремих граматичних категорій поза контекстом реального мовлення. Текстоцентричний підхід, навпаки, розглядає текст як цілісну мовну структуру, у якій граматичні явища органічно взаємодіють і реалізуються в процесі комунікації.

В українській лінгвістичній науці ці ідеї розвивалися у працях В. Німчука, який підкреслював роль тексту як цілісної одиниці комунікації, що формує цілісне розуміння мовленнєвого акту. Також І. Пелихова наголошувала на важливості врахування соціокультурного контексту у вивченні тексту, що дозволяє ефективно організовувати навчальний процес із розвитку мовних компетенцій [1]. Також не минули у своїх дослідженнях теми текстоцентричного

підходу у навчанні української мови З. Бакум, Л. Галаєвська, Н. Голуб, І. Кучеренко, М. Пентиліук та ін.

Використання текстоцентричного підходу забезпечує інтеграцію знань з усіх мовних рівнів – фонетики, лексики, синтаксису та морфології – і сприяє формуванню комплексної мовленнєвої компетентності учнів. Зокрема, у навчанні морфології це допомагає учням усвідомити функціональну роль морфем, розуміти варіативність форм і їх залежність від контексту, а також застосовувати ці знання у мовленнєвих ситуаціях [7].

Мета роботи – дослідження особливостей впровадження текстоцентричного підходу в процес викладання морфології для підвищення ефективності навчання.

Задля досягнення мети розв’язували такі **завдання**, як-от:

- 1) проаналізувати теоретико-методичні засади дослідження;
- 2) вивчити сучасні підходи до викладання морфології в середній школі;
- 3) визначити особливості реалізації текстоцентричного підходу у навчанні морфології;
- 4) схарактеризувати переваги застосування текстоцентричного підходу в мовній освіті;
- 5) проаналізувати зміст навчально-методичного забезпечення в контексті досліджуваної проблеми.
- 6) розробити методичні рекомендації та вправи для формування морфологічних навичок учнів за допомогою текстоцентричного підходу.

Об’єкт дослідження – процес навчання морфології української мови в основній школі.

Предмет дослідження – методика реалізації текстоцентричного підходу в навчанні морфології на уроках української мови в основній школі.

Задля реалізації поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: аналіз і синтез мовознавчої, лінгводидактичної літератури,

контент-аналіз підручників, педагогічне спостереження, аналіз результатів навчальної діяльності учнів.

Матеріали дослідження. Матеріалом дослідження є методичні посібники, підручники, наукові статті та монографії, що стосуються текстоцентричного підходу, морфології та методики навчання української мови.

Наукова новизна дослідження передбачає тлумачення сутності поняття «текстоцентричний підхід»; визначення теоретичних і лінгводидактичних засад реалізації текстоцентричного підходу; розроблення методики реалізації текстоцентричного підходу в процесі навчання морфології в основній школі.

Теоретична значущість роботи полягає в системному аналізі проблеми реалізації текстоцентричного підходу в навчанні морфології в основній школі.

Практична цінність дослідження полягає у можливості використання розроблених методичних рекомендацій і вправ для підвищення ефективності уроків української мови, що сприятиме кращому засвоєнню учнями морфологічного матеріалу та розвитку їх мовленнєвих компетентностей.

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження були представлені й обговорені на таких наукових заходах: Всеукраїнські студентські наукові читання (14 травня 2025 р., м. Кривий Ріг); Всеукраїнська наукова конференція «Українське слово в науковому вимірі» (29–30 жовтня 2025 р., м. Кривий Ріг).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури, який нараховує 60 позицій, списку використаних джерел, який нараховує 7 позицій, і додатків. Повний обсяг дослідження – 80 сторінок, із яких 54 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕКСТОЦЕНТРИЗМУ В НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Сучасні підходи до навчання української мови

Чинний Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти апелює до переорієнтування української освіти на впровадження особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, що сприятиме формуванню цілісної особистості, виробленню компетентностей учнів та учениць, розвитку в них умінь розв'язувати практичні ситуації через актуалізацію набутих інтегральних знань. Упровадження окреслених підходів ґрунтоване на декларації життєвих ролей, які мають виконувати громадяни (сформованість ціннісних орієнтацій, осмислення громадянського спрямування особистості, рефлексія активного учасника культурного розвитку), майбутні фахівці (уміння вчитися упродовж життя задля підвищення фахового рівня, уміння працювати з полігалузевою інформацією; конкурентоздатності на вітчизняному і міжнародному ринках).

Сучасні підходи передбачають індивідуалізацію й диференціацію навчання. Учитель має враховувати різний рівень підготовки учнів, їхні інтереси, темп роботи, стиль мислення.

Особистісно зорієнтований підхід у навчанні мови вможливорює інтерпретувати освіченість учнів та учениць як:

- сукупності знань, що визначають структуру наукової картини світу, рівень розвитку духовних цінностей, інтелектуальних характеристик;
- сукупності знань як індикатора сприйняття історико-культурної спадщини, декодування творів мистецтв; підґрунтя творчого вдосконалення історико-культурного й соціальної дійсності.

Сукупність знань як освіченість розуміють в аспекті особистісно зорієнтованого підходу на рівні не інформативного повідомлення про досягнення в тій чи тій галузі, а насамперед простеження закономірностей, виявлення проблеми і формулювання її з використанням фахової лексики, віднайдення розв'язку проблеми чи частково пошукового завдання з опертям на інтегральні знання.

На рівні процесуальності ознаками особистісно зорієнтованого підходу є варіативність, що має вияв у доборі форм, методів і прийомів, диференціації завдань залежно від можливостей здобувачів, поступу рівня навчальних досягнень.

У навчанні української мови особистісно зорієнтований підхід сприяє переосмисленню цінностей, активну їх інтеріоризацію, рефлексію через внутрішню мовну форму. Відповідно, текст визначають не лише як інформативний контент задля аналізу мовних одиниць, але значною мірою як витвір культури, через текст уможливлений розвиток особистості, текст стає тлом задля осмислення життєвих ролей та відтворення їх у соціокультурному і професійному середовищі.

Діяльнісний підхід спрямований на оволодіння різними видами діяльності, що сприятиме активному засвоєнню знань, виробленню навичок взаємодії із соціокультурною дійсністю. Активний пошук знань, які здобувають учні та учениці, визначає позицію здобувача як таку, що рефлексує набуті знання, вконтекстовані в ту чи ту діяльність, позицію прогнозування навчальної діяльності, здійснення самооцінювання.

Діяльнісно-орієнтоване навчання орієнтоване на моделювання освітнього простору, у якому учні самі відкривають знання через практичну роботу з мовним матеріалом. Учитель виконує насамперед роль фасилітатора — спрямовує, допомагає, створює умови, але не нав'язує готових рішень. До прикладу, у вивченні відмінювання іменників учні можуть самостійно

дослідити форми слів у різних текстах, зробити таблиці, визначити закономірності [50, с. 322].

Застосування діяльнісного підходу в навчанні української мови орієнтує на сприймання тексту як інформаційного тла, коли учні та учениці застосовують уміння тематичного членування інформації, відокремлення необхідної для розв'язку, поділ тематичної інформації на головну та другорядну залежно від мети дослідження тексту, аналіз інформаційного задля вироблення власної позиції, в аспекті переосмислення цінностей.

Діяльнісний підхід до навчання української мови сприяє розвитку комунікативних навичок, як-от: визначення мети комунікації, продукування тексту залежно від мети, формулювання запитань у діалоговій / полілоговій комунікації, добір аргументів, доречне цитування задля обстоювання власної позиції. Як висновок, діяльнісне навчання української мови спрямоване на рефлексію того, що знання про мову, реалізація мовної особистості безпосередньо визначає рівень культури мовлення, а також мовну поведінку, зреалізовану у фаховій діяльності.

У науковій дискусії діяльнісний підхід науковці розуміють інтегративно, спираючись на визначальні процесуальні ознаки комунікації, уводять до наукового обігу термін комунікативно-діяльнісного підходу, який передбачає, що метою навчання мови є формування в учнів здатності використовувати мовні засоби для реального спілкування. Тобто знання про частини мови, їхні граматичні ознаки й форми мають застосовуватись не ізольовано, а в контексті мовленнєвих ситуацій. Так, учень має не просто знати, що таке дієслово, а вміти вживати його у відповідному часовому й особовому значенні у власних висловлюваннях, у письмі й усному мовленні [2].

Компетентнісний підхід визначає провідним ті галузеві знання, які сприятимуть набуття, подальшого поглиблення досвіду, готовності його застосування у навчальній і подальшій фаховій діяльності, відповідно,

спрямований на «формування і розвиток в учнів та учениць ключових і предметних компетентностей».

У широкому розумінні компетентність – це здатність особистості успішно вирішувати завдання у певній сфері діяльності, застосовуючи відповідні знання, навички, уміння і цінності. У мовній освіті ключовою є мовленнєва компетентність, що охоплює не лише знання правил, а й уміння слухати, говорити, читати, писати й адекватно використовувати мову в різних соціальних контекстах. Водночас, компетентності мають бути інтегрованими, тобто розвивати особистість цілісно – як мовця, мислителя, творця і громадянина [57].

Таке бачення трансляції знань сприє переосмисленню позиції знаннєво орієнтованого навчання, що зумовлене також вимогами сучасного ринку праці, а саме вимого компетентісно застосовувати набуті знання у розв’язанні практико орієнтованих фахових завдань, що потребує не лише бездоганне знання алгоритмів дій і їх застосування, але також творчу їх модифікацію з опретьям на інтегративне поєднання галузевих знань; уміння використати набуті знання.

Компетентнісний підхід, що активно впроваджується відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, акцентує увагу на формуванні мовної, мовленнєвої, текстотворчої, читацької та інших компетентностей. Це означає, що навчання морфології має бути спрямоване на розвиток практичних умінь і навичок: будувати зв’язне висловлювання, редагувати тексти, добирати синонімічні форми тощо [14].

З огляду на викладене вище, сукупність набутих знань (освіченість) в аспекті компетентісного підходу до навчання української мови слід витлумачувати як уміння формулювати проблему з допомогою мовних засобів, застосовувати знання задля розв’язання завдань різного ступеня складності.

На рівні процесуальності упровадження компетентісного підходу до навчання української мови варто звернути увагу на спонукання до генерування

ідей на основі інформації, поданої в тексті; приймання й подальше обговорення нестандартних рішень, висловлення власної позиції.

Компетентнісний підхід у навчанні української мови спрямований на формування:

- компетентності *уміння вчитися*, що спрямовує на роботу з текстами різного стильового й тематичного уналежнення, використання набутих знань у фаховій діяльності;

- *комунікативної* компетентності, що спрямовує на вироблення власного мовного іміджу, культури мовлення загалом, фахового мовлення зокрема, культури подання позиції в дискусії;

- *громадянської* компетентності, що визначає громадянську спрямованість мовної особистості; окреслює ціннісні орієнтації у структурі мовної особистості громадянина; спонукає на основі тексту до осмислення термінів у смисловому полі громадянськості;

- *загальнокультурної* компетентності, спрямованої на усвідомлення мовної особистості учасником і творце історико-культурного контексту;

- *математичної* компетентності, що визначає здатність здійснювати мисленнєві операції в опрацюванні текстового матеріалу, інтерпретувати статистику, оперувати числовою інформацією, працювати з таблицями, схемами тощо.

Робота учнів та учениць із текстами різного стильового й тематичного уналежнення у вивченні української мови зацентровує на розгляді текстоцентричного підходу.

1.2. Особливості застосування текстоцентричного підходу до навчання української мови

У лінгводидактиці одним із провідних є текстоцентричний підхід до навчання мови. Це явище набуло особливого значення в умовах оновлення

системи освіти, орієнтованої на формування ключових компетентностей, серед яких важливе місце посідають *мовна і комунікативна*. Текстоцентричний підхід розглядають як ефективний засіб організації навчального процесу, зокрема – вивчення морфології, яку традиційно вважають складною частиною мовознавства для учнів.

Термін «текстоцентричний» утворений від двох слів – «текст» і «центр», що означає «орієнтований на текст» або «такий, що ставить текст у центр навчального процесу». У лінгводидактиці це поняття уведено до наукового обігу на межі XX–XXI століть і поступово набуло актуальності у зв'язку з потребою відійти від формального засвоєння мовних норм і правил до навчання мови у її живому функціонуванні. Власне, це означає, що основною одиницею навчального процесу є не окреме слово, речення чи правило, а цілісний текст, у якому реалізуються мовні явища у їхньому природному контексті [18].

Текстоцентричний підхід у лінгводидактиці має опертям ідеї Л. Щерби, який наголошував на необхідності навчати мови не через вивчення абстрактних одиниць, а через практичне мовлення. Вітчизняні мовознавці (І. Біляєв, С. Єрмоленко, О. Ткаченко) апелювали до розгляду тексту як основного об'єкта лінгвістичного аналізу в школі. Текст – це і результат мовленнєвої діяльності, і засіб пізнання світу, і об'єкт лінгвістичного вивчення [42].

Суть текстоцентричного підходу полягає в тому, що навчання мови організовано довкола тексту як основного засобу спілкування та носія змісту. Це означає, що учні працюють з різними типами текстів – художніми, публіцистичними, науково-популярними, розмовними тощо – і вивчають мовні одиниці не ізольовано, а в їхньому контексті, у функціональному і стилістичному оточенні. Саме така робота сприяє розвитку мовної інтуїції, уміння розпізнавати, аналізувати і використовувати мовні явища відповідно до ситуації спілкування.

Лінгводидакти змінюють акценти в підході до викладання рідної мови: від «правил і винятків» – до «мовної практики в реальному мовленні».

Текстоцентричний підхід стає ключем до формування в учнів та учениць не лише знань з морфології, а й мовленнєвих умінь – таких, як уміння будувати власні висловлення, редагувати текст, розуміти інформацію з тексту тощо [54, с. 54].

У методичній літературі текстоцентричний підхід розглядають як одну зі складових компетентнісного підходу, оскільки він сприяє формуванню мовної, комунікативної, соціальної, культурної, навчальної компетентностей. У практиці викладання текстоцентричний підхід допомагає реалізувати наскрізні змістові лінії НУШ (Нової української школи), наприклад, читацьку компетентність або екологічну свідомість – через зміст текстів.

Текстоцентричний підхід у лінгводидактиці – це сучасна дидактична стратегія, яка передбачає використання тексту як основного засобу формування мовної і комунікативної компетентності. Його суть полягає в тому, щоб організувати вивчення мовного матеріалу в реальному мовленнєвому контексті, а не ізольовано. Це дозволяє зробити навчальний процес більш змістовним, осмисленим і ефективним для учнів різного рівня підготовки [17].

Текстоцентричний підхід ґрунтується на дидактичних принципах, які визначають його ефективність у навчанні:

1. Принцип контекстності: граматичні явища вивчаються не ізольовано, а в контексті живої мови, що забезпечує їхнє краще розуміння.
2. Принцип свідомості та активності: учень не є пасивним виконавцем, а активно досліджує мову, мислить, ставить запитання, формулює відповіді, аргументує свою думку.
3. Принцип системності: матеріал подається у зв'язках і залежностях, тобто учень бачить, як граматичні категорії впливають одна на одну.
4. Принцип особистісної орієнтації: добір текстів і завдань залежить від інтересів, досвіду, рівня підготовки учнів, що стимулює мотивацію.
5. Принцип комунікативної спрямованості: навчання орієнтується на формування вмінь спілкування, а не лише знання теоретичних норм.

Як висновок, текстоцентричний підхід є актуальною відповіддю на виклики сучасної освіти, оскільки поєднує теоретичну глибину й практичну доцільність, сприяє розвитку мовної особистості, формує здатність сприймати, аналізувати і продукувати тексти. У контексті вивчення морфології текстоцентричний підхід відкриває нові можливості для формування не лише знань, а й умінь та навичок, які є основою мовленнєвої компетентності учнів та учениць, оскільки полягає у вивченні граматичних явищ у тісному зв'язку з аналізом, створенням і трансформацією цілісних текстів; надає змогу розглядати морфологічні одиниці не ізольовано, а в контексті мовлення, що значно підвищує мотивацію учнів і забезпечує глибше розуміння мовного матеріалу.

На сучасному етапі розвитку освіти текстоцентричний підхід розглядають як ефективну основу задля навчання розділів української мови, зокрема морфології. Це зумовлено не лише загальною зміною парадигми у лінгводидактиці, а й практичними результатами роботи вчителів, які впроваджують текстоцентричний підхід.

Реалізація текстоцентричного підходу вимагає, відповідно, нової ролі вчителя. Учитель перестає бути лише джерелом знань, а стає *фасилітатором*, тобто організатором навчальної діяльності. Педагог має створити умови, за яких учень самостійно або у взаємодії з іншими доходить до розуміння мовного матеріалу:

- добирати якісні, актуальні, цікаві тексти;
- варіювати типи завдань: від репродуктивних до творчих;
- пояснювати граматичні явища на матеріалі тексту, а не поза контекстом;
- підтримувати мовну ініціативу учнів;
- забезпечувати зворотний зв'язок і корекцію помилок у дружній, партнерській формі.

Виконання такої ролі передбачає гнучкість, уміння змінювати хід уроку залежно від реакції учнів, давати творчі завдання, заохочувати самовираження. Окремо треба згадати про розвиток читацької компетентності як невід'ємної складової текстоцентричного підходу. Учень, який часто працює з текстами, вчиться не лише бачити мовні форми, а й розуміти смисли, підтексти, наміри автора. Це важливо не лише для уроків мови, а й для загального мовленнєвого розвитку дитини [41].

Схарактеризуємо особливості застосування текстоцентричного підходу до навчання української мови:

1. *Відбір навчального матеріалу.* Не кожен текст придатний для навчання. Тексти мають бути адаптовані до віку та рівня підготовки учнів, мати пізнавальну або естетичну цінність, містити достатню кількість мовного матеріалу, на якому можна демонструвати морфологічні явища. Наприклад, для вивчення дієслів можна використати текст художнього опису дії, для вивчення прикметників – поетичні твори або уривки з художньої літератури, де є розгорнуті характеристики.

2. *Організація роботи з текстом.* Важливо не лише подати текст учням для читання, але також розробити комплекс завдань, які б дозволили реалізувати різні цілі: мовні, мовленнєві, комунікативні, пізнавальні. До прикладу, перед читанням тексту можна запропонувати учням висловити припущення щодо теми, під час читання – виділити певні мовні одиниці, після завершення читання тексту – дати завдання на трансформацію тексту, переказ, добір власних прикладів тощо.

3. *Поєднання аналізу та практики.* Учні мають не лише знаходити мовні одиниці у тексті (іменники, дієслова, числівники тощо), а й вчитися їх використовувати у власному мовленні. Наприклад, після аналізу уривку, де часто вживаються дієслова у формі наказового способу, можна дати завдання написати інструкцію або поради – тобто використати відповідні мовні форми у новому контексті [29, с. 44].

4. *Інтеграція видів мовленнєвої діяльності.* Працюючи з текстом, учень не обмежується лише читанням чи виписуванням слів. Він слухає, переказує, ставить запитання, висловлює власну думку, пише власні тексти. Завдяки цьому навчання стає багатовимірним, а мовні знання – більш гнучкими і глибокими. До прикладу, на етапі опрацювання тексту можна спочатку дати учням завдання на читання з розумінням, потім – проаналізувати морфологічні форми, наступний етап передбачає складання власного висловлення на подібну тему із використанням таких самих форм.

Слід також зазначити, що текстоцентричний підхід не передбачає повної відмови від системного вивчення граматичних правил. Навпаки, ці правила стають осмисленими, коли учні бачать, як вони «працюють» у тексті. Спостереження за мовними явищами, їхнє узагальнення, формулювання правил – це все частина текстоцентричного підходу, який поєднує індуктивний і дедуктивний способи навчання [33].

5. *Міжпредметна інтеграція.* На уроках української мови рекомендовано використовувати тексти з історії, географії, біології, літератури, що не лише збагачує словниковий запас учнів, але також формує міждисциплінарні зв'язки, розвиває критичне мислення, розширює світогляд. У практиці вчителя важливим етапом є рефлексія – як з боку учнів, так і з боку самого вчителя. Після роботи з текстом варто поставити запитання: що нового дізналися, що було важким, які мовні засоби запам'яталися, як їх можна застосувати в інших ситуаціях. Це допомагає учням усвідомити свій прогрес, а вчителю – скоригувати підхід до наступного уроку [10].

6. *Розвиток комунікативної спрямованості навчання.* Тексти, що використовуються на уроках, мають бути не лише джерелом теоретичних знань, а й стимулом до мовленнєвої активності учнів. Завдяки змісту тексту, учитель може організувати мовленнєву взаємодію у класі: учні дискутують, ставлять запитання, коментують, доповнюють один одного. Це дуже важливо

для розвитку усного мовлення, яке часто залишається поза увагою на традиційних уроках граматики [32, с. 111].

Текстоцентричний підхід сприяє формуванню особистісного ставлення до навчального матеріалу. Робота з текстом передбачає емоційне залучення учнів – через обговорення сюжетів, образів, тем, які є близькими до їхнього життєвого досвіду. Наприклад, під час вивчення прикметника можна дати уривок з художнього тексту, де описано пейзаж або характер героя, а далі запропонувати учням створити власний опис – шкільної події, товариша, домашньої тварини. Така робота активізує не лише мовні знання, а й уяву, емоційний інтелект, творчі здібності [50, с. 224].

7. Диференціація завдань під час роботи з текстами. У кожному класі є учні з різним рівнем підготовки, тому вчитель має передбачати завдання різної складності: для когось це може бути завдання на знаходження й виписування певної частини мови, а для інших – на трансформацію речень, стилізацію або редагування тексту. Такий підхід дозволяє кожному учневі досягти успіху і працювати у своєму темпі.

Змістовна робота з текстами також сприяє формуванню дослідницьких навичок, оскільки учень постійно спостерігає, аналізує, узагальнює, робить висновки. У процесі вивчення морфології, наприклад, можна запропонувати учням дослідити, як змінюється форма іменника в різних текстових контекстах, або які дієслівні форми найчастіше вживаються у текстах художнього стилю. Такі завдання розвивають логічне мислення й навички самоосвіти [26, с. 75].

8. Мотиваційна цінність текстоцентричного підходу. Робота з текстом значно цікавіша й життєвіша для учнів та учениць, ніж механічне вивчення правил. Учні бачать зв'язок між мовною теорією та практичним використанням мови. Це підвищує зацікавленість у предметі, формує позитивну мотивацію до навчання.

Суттєвим фактором успішності текстоцентричного підходу є контекстуальність подання граматичних понять: учитель не просто пояснює

правило, а показує, у якому контексті воно використовується, які смислові відтінки має, яку стилістичну функцію виконує. Наприклад, одна й та сама форма дієслова може мати нейтральне, офіційне або розмовне забарвлення залежно від типу тексту. Такі спостереження допомагають учням глибше розуміти функціональну сторону мови.

Текстоцентричний підхід створює умови для формування комплексних знань. Наприклад, при вивченні теми «іменник» учень не тільки дізнається про відмінки й роди, а й бачить, як іменники утворюють словосполучення, як змінюються в реченнях, як впливають на зв'язок між частинами тексту. Тобто текст дає змогу поєднати граматику, синтаксис, стилістику й логіку мовлення в єдину систему [46, с. 55].

Реалізація текстоцентричного підходу має важливий соціокультурний вимір. Тексти, які використовуються на уроках, передають учням певні цінності, моделі поведінки, культурні норми. Наприклад, уривки з української класики або сучасної літератури можуть стати не лише навчальним матеріалом, а й джерелом емоційного та морального збагачення учнів, що сприяє не лише мовному, а й духовному розвитку учнів та учениць [11, с. 142].

Робота з текстом у вивченні української мови становить складний, водночас ефективний процес, що вимагає від учителя як глибоких методичних знань, так і творчості.

Такий підхід дозволяє не тільки засвоювати мовні знання, а й формувати в учнів уміння використовувати мову в різних життєвих ситуаціях, що є основною метою мовної освіти; формувати цілісну мовну особистість громадянина, здатного аналізувати текстове тло задля вироблення активної позиції у фаховій і громадській діяльності, здійснювати самонавчання за освітньої потреби.

1.3. Текст як засіб формування мовної та мовленнєвої компетентностей учнів базової школи

Сучасна мовна освіта передбачає не лише засвоєння правил, а й формування в учнів умінь правильно, грамотно й доречно висловлювати свої думки в різних ситуаціях. Це вимагає постійного розвитку мовних навичок. Одним із найефективніших способів їх формування є текстоцентричний підхід, який ґрунтується на використанні текстів як основного джерела мовного матеріалу для навчання. Текстоцентричний підхід дозволяє вивчати мову не ізольовано, а в її природному функціонуванні. Це сприяє не лише кращому засвоєнню морфологічних одиниць (іменників, дієслів, прикметників тощо), а й практичному оволодінню ними у реальному мовленні.

Текст як основа навчання створює умови для формування комплексних мовних навичок: граматичних, орфографічних, стилістичних і комунікативних [59, с. 161].

Відповідно до сучасних наукових підходів текст у навчанні мови виконує низку важливих функцій, оскільки є:

- засобом формування мовної особистості, бо саме через тексти учень знайомиться зі зразками культурного мовлення;
- джерелом мовного матеріалу для спостереження, аналізу та узагальнення мовних явищ;
- засобом комунікації, моделюючи різні ситуації спілкування, до яких можна долучити учнів.

Робота з текстом у вивченні української мови уможливорює формування мовної та мовленнєвої компетентностей, оскільки текстоцентричне навчання перебуває в тісному зв'язку з розвитком усного й писемного мовлення. Учні не просто аналізують частини мови у текстах, а й створюють власні висловлювання, використовуючи відповідні мовні форми. Такий підхід забезпечує практичну спрямованість навчання: зокрема, знання з морфології не

залишаються теоретичними, а застосовуються у мовленні – як усному, так і письмовому [22].

Зв'язок між вивченням морфології й розвитком ключових компетентностей учнів на текстоцентричних засадах, передбачених чинною освітньою програмою, має вияв на етапі формування мовної й мовленнєвої компетентностей, критичного мислення, уміння працювати з інформацією, цифрової, соціальної й громадянської компетентностей – усі вони можуть розвиватися під час вивчення морфології, якщо уроки граматики будуть не лише навчальними, а й життєво значущими. Так, коли учні аналізують текст, визначають граматичні форми в контексті, зіставляють стилістичне навантаження певних частин мови, вони не лише вивчають морфологічні явища, а й формують аналітичне мислення, розширюють мовний досвід. Наприклад, під час вивчення прикметника в контексті опису пейзажу учні можуть аналізувати, як лексико-граматичні засоби допомагають створити емоційне враження від тексту, які ознаки предметів виділяє автор, яким є стиль і тон оповіді [20].

У контексті шкільної освіти важливою є також перехідність знань у мовленнєву практику. Учень повинен не просто знати, що є форми часу, способу, роду чи числа, а й вміти грамотно вживати їх у різних ситуаціях. До прикладу, правильно побудувати електронного листа, скласти оголошення, опис, зв'язний усний монолог, оформити текст для соцмереж. Такий практичний аспект є головним критерієм результативності навчання морфології [3, с. 62].

Текстоцентричний підхід у навчанні мови передбачає інтеграцію різних видів мовленнєвої діяльності – слухання, читання, говоріння й письма. Завдяки цьому створюється цілісний освітній простір, у якому учні не просто засвоюють знання, а й активно застосовують їх у мовленнєвій практиці. Саме ця активність є запорукою глибшого засвоєння навчального матеріалу, зокрема – морфологічних понять [9].

Сучасна практика навчання також демонструє необхідність персоналізації навчального процесу, коли учні мають змогу вивчати морфологію через особисто значущі теми й приклади. Так, якщо учням пропонуються тексти, пов'язані з їхнім повсякденним життям, хобі, інтересами, то засвоєння граматичного матеріалу відбувається ефективніше. Наприклад, у текстах про спорт, улюблені фільми, інтернет-меми учні шукають приклади використання дієслів, числівників або займенників – це активізує увагу, викликає інтерес і створює позитивне ставлення до граматики [6, с. 118].

Актуальним у викладанні морфології є контекстуальне прочитання текстового супроводу у вивченні української мови, коли частини мови вивчаються не ізольовано, а в межах повноцінного тексту чи мовленнєвої ситуації. Це означає, що граматичні поняття не «відірвані» від практики мовлення, а подаються у природному мовному середовищі. Наприклад, при вивченні займенників можна запропонувати учням дослідити, як вони функціонують у діалогах, художньому описі або навіть у постах соцмереж [52, с. 21].

У шкільній практиці текстоцентричний підхід означає, що уроки мови будуються навколо певного тексту: учні читають його, аналізують мовні засоби, які в ньому використано, визначають частини мови, їх граматичні ознаки, роль у реченнях. Паралельно з цим вони вчаться переказувати текст, формулювати власну думку щодо його змісту, створювати нові висловлення за його мотивами. Така робота дозволяє уникнути механічного заучування правил і натомість створює ситуацію, у якій учні самі відкривають мовні закономірності.

Важливо наголосити, що текстоцентричний підхід не заперечує значення граматичних понять і теоретичних знань. Навпаки, він сприяє їх більш усвідомленому і гнучкому засвоєнню. Учні не просто вивчають, що таке дієслово, прикметник чи числівник, а бачать, як ці частини мови функціонують

у реальному мовленні, яка їх роль у створенні стилістичного ефекту, логіки висловлення, виразності тощо [23].

Окремо слід згадати про роль текстоцентричного підходу в розвитку критичного мислення учнів. Працюючи з текстом, учень вчиться не лише розуміти прочитане, а й аналізувати, ставити запитання, зіставляти факти, робити висновки. Це особливо важливо в умовах сучасного інформаційного середовища, де вміння працювати з текстами різного типу (інструкціями, повідомленнями, науковими статтями, новинами) стало однією з ключових навичок.

Функціонально-стилістичний аспект текстів апелює до вироблення не лише читацької культури, але також культури сприйняття естетики художніх текстів, застосування алгоритму аналізу тексту відповідно до стильових ознак. У межах текстоцентричного підходу учні мають ознайомитися з текстами різних стилів (наукового, офіційно-ділового, публіцистичного, художнього, розмовного) і вчитися розпізнавати особливості мовного оформлення залежно від стилю. Це дає змогу краще зрозуміти, як функціонують ті чи інші морфологічні явища в мовленнєвих ситуаціях.

Навчальні тексти – це не просто приклади чи ілюстрації до теоретичного матеріалу. У текстоцентричному навчанні вони стають повноцінним навчальним засобом. Завдяки тексту учні та учениці:

- бачать, як функціонують мовні одиниці у зв'язному мовленні;
- вчаться розпізнавати граматичні форми в контексті;
- опановують правила вживання частин мови в різних мовленнєвих ситуаціях;
- формують навички мовленнєвого аналізу та синтезу.

Наприклад, під час вивчення відмінювання іменників у тексті учні можуть виділяти слова певного відмінка, визначати їхню синтаксичну роль, пояснювати форму слова залежно від контексту. Це набагато ефективніше, ніж завчання правил без прикладів з реального мовлення.

Через систематичну роботу з текстом в учнів та учениць формовано такі мовні навички:

- граматичні навички – правильне вживання форм слів у реченнях (відмінювання, дієвідмінювання, узгодження тощо);
- орфографічні навички – правильне написання морфем, суфіксів, закінчень на основі знання морфології.
- лексико-граматичні навички – добір слів відповідно до контексту, стилю та задуму висловлювання;
- комунікативні навички – уміння будувати висловлювання в межах теми, логічно розгортати думку, дотримуватися норм літературної мови;
- редагувальні навички – уміння помічати й виправляти помилки у власних та чужих текстах.

У практиці текстоцентричного навчання широко використовують такі прийоми, які спрямовані на активне опрацювання мовного матеріалу:

- мовний аналіз тексту – учні виділяють частини мови, встановлюють їх граматичні ознаки, визначають синтаксичну функцію, що розвиває аналітичне мислення і допомагає краще зрозуміти роль мовних одиниць у побудові висловлювань;
- граматичне редагування – робота з текстами, які містять помилки, дозволяє учням помічати недоліки, застосовувати правила граматики на практиці, аргументувати виправлення;
- перетворення тексту – зміна граматичних форм (наприклад, зміна часу дієслів, заміна іменників в іншому відмінку, трансформація прямої мови на непряму); вправи сприяють закріпленню граматичних форм у реальному мовленні;
- створення власних текстів – написання мінітворів, продовження історій, опис предметів чи подій із використанням заданих граматичних конструкцій (сприяє розвитку креативності у продукуванні власного висловлення).

Текстоцентричний підхід дає змогу враховувати індивідуальні особливості учнів. Наприклад, можна добирати тексти різного рівня складності, різної тематики (наукові, художні, публіцистичні), залежно від інтересів і рівня підготовки класу.

У навчанні морфології важливо використовувати різні типи текстів, оскільки кожен з них має власну специфіку й дає змогу опрацювати певні мовні явища. Зокрема, вчителі використовують такі види текстів:

1. Описові тексти – ідеальні для роботи з прикметниками, займенниками, числівниками. Такі тексти допомагають навчити учнів точності мовлення, уваги до деталей, правильного узгодження слів.

2. Розповідні тексти – сприяють активному використанню дієслів, вивченню часових форм, дієвідмін, виду. Це також добрий матеріал для аналізу підмета й присудка.

3. Роздумові тексти – дозволяють звернути увагу на модальні слова, сполучники, частки. Вони формують логічне й послідовне мовлення.

4. Інструктивні тексти (інструкції, правила, рецепти) – використовуються для тренування наказового способу дієслів та інфінітива.

Під час опрацювання текстів важливо не лише ідентифікувати граматичні явища, а й аналізувати, як вони працюють у конкретному мовленнєвому середовищі, з якою метою автор їх використовує, як це впливає на зміст.

Як висновок, текстоцентричний підхід – це не лише робота з текстом за певним алгоритмом, а комплексна система навчання, яка базується на певних принципах: добір текстів, їхня мовна й змістова цінність, система вправ, міжпредметна інтеграція, розвиток різних видів мовленнєвої діяльності, формування навичок самостійного аналізу та узагальнення, розвиток критичного мислення [49, с. 51].

Упровадження текстоцентричного підходу надає змогу поєднувати традиційні та інноваційні методи, що вможливорює здійснення спостереження над мовним матеріалом, визначення проблемного поля дослідження в

навчальній дискусії, продукування власних текстів різного стильового уналежнення.

Висновки до першого розділу

У розділі роботи було розглянуто теоретичні засади текстоцентричного підходу в лінгводидактиці та його застосування у навчанні морфології. Проаналізовано сучасні підходи до викладання морфології в середній школі.

Проведений аналіз дозволяє зробити низку важливих висновків.

По-перше, поняття текстоцентричного підходу розглядається як сучасна лінгводидактична стратегія, що передбачає орієнтацію навчального процесу на текст як центральну одиницю пізнання мови. Текст виступає не лише засобом представлення мовного матеріалу, а й об'єктом аналізу, джерелом для спостереження, узагальнення, мовленнєвих дій і розвитку критичного мислення.

По-друге, реалізація текстоцентричного підходу має низку особливостей. Насамперед це продуманий добір текстів, врахування функціонально-стилістичних характеристик, інтеграція різних видів мовленнєвої діяльності, поєднання індуктивного й дедуктивного підходів до вивчення граматичних явищ. Текстоцентричний підхід також передбачає активну роль учителя як організатора навчального процесу та учнів як дослідників і творців тексту.

По-третє, текстоцентричне навчання морфології має багатогранні переваги: підвищення мотивації учнів, посилення комунікативної спрямованості навчання, розвиток мовної інтуїції, формування функціонального бачення мовних явищ, забезпечення індивідуалізації та інтеграції знань. Воно сприяє практичному засвоєнню граматичних категорій, покращує грамотність, активізує пізнавальну діяльність школярів.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХІДУ ДО НАВЧАННЯ МОРФОЛОГІЇ

2.1. Чинники формування комунікативної компетентності учнів базової школи на текстоцентричних засадах

Комунікативна компетентність є ключовою у мовній освіті, оскільки передбачає не лише володіння граматиною, а й уміння ефективно спілкуватися в різних життєвих ситуаціях. Текстоцентричний підхід стимулює розвиток цієї компетентності через:

- розуміння змісту текстів різного жанру і тематики, що розширює словниковий запас і мовленнєві ситуації;
- виконання завдань на усне та письмове висловлення з використанням морфологічних структур, що сприяє формуванню навичок правильного застосування граматичних форм;
- аналіз діалогів, монологів, описів, що моделюють реальні мовленнєві ситуації;
- створення учнями власних текстів, де вони використовують засвоєні форми, що підвищує впевненість у мовленні.

Комунікативна компетентність формується не абстрактно, а через практичні завдання на основі текстів, що стимулює інтерактивність і мотивацію [31, с. 18].

Формування комунікативної компетентності на текстоцентричних засадах у вивченні морфології потребує додаткового розгляду через зіставлення підходів.

У сучасній українській школі навчання мови поступово переходить від формального заучування правил до осмисленого, функціонального і діяльнісного опанування мовного матеріалу. Особливо це стосується такого

складного, але надзвичайно важливого розділу мовознавства, як морфологія. Сучасні підходи до викладання морфології ґрунтуються на новітніх педагогічних і лінгводидактичних засадах, які враховують вікові особливості учнів, принципи компетентнісного навчання, інтеграцію знань, зв'язок з життям і мовною практикою. Насамперед варто зазначити, що традиційне граматичне навчання, яке базувалося на домінуванні термінології, схем і визначень, поступово втрачає свою ефективність. Учні запам'ятовують теоретичний матеріал, але не завжди вміють застосовувати його в мовленнєвій діяльності. У цьому контексті на перший план виходять комунікативно-діяльнісний, компетентнісний, інтегративний і текстоцентричний підходи [13].

Отже, сучасна методика викладання морфології ґрунтується на різних підходах, кожен із яких має свої сильні й слабкі сторони. Для наочності порівняємо їх у таблиці 1.

Таблиця 1

Сучасні підходи до викладання морфології в середній школі

Підхід	Характеристика	Переваги	Недоліки
Традиційно-граматичний	Засвоєння понять і правил через визначення, вправи на закріплення	Системність, чіткість, логічність	Недостатня увага до практичного мовлення, часто сухість матеріалу
Комунікативний	Орієнтація на розвиток умінь спілкування, використання мовних ситуацій	Формування практичних мовленнєвих умінь, мотивація	Можливе поверхневе засвоєння граматики
Компетентнісний	Спрямованість на розвиток ключових компетентностей (мовленнєвих,	Відповідність сучасним стандартам освіти,	Потребує ретельної методичної підготовки

	соціальних, пізнавальних)	міжпредметні зв'язки	
Діяльнісний	Акцент на активній діяльності учнів: робота в групах, проекти, дослідження	Активізація пізнавальної діяльності, співпраця	Може бути складним для реалізації у великих класах
Текстоцентричний	Викладання морфології через роботу з текстами, аналіз форм і функцій у контексті	Поєднання теорії та практики, розвиток критичного мислення, мотивація	Потребує якісного добору текстів і продуманих завдань

Як видно з таблиці, текстоцентричний підхід поєднує переваги інших методів і знімає багато їхніх обмежень, оскільки забезпечує практичне засвоєння морфології через роботу з цілісними текстами.

Розкриємо чинники формування комунікативної компетентності учнів базової школи на текстоцентричних засадах:

1. Забезпечення наочності і природності подання морфологічних понять.

Якщо в традиційному навчанні учень озгаюється з граматичним явищем переважно через правило та окремі приклади, то в текстоцентричному підході мовна одиниця подається в її природному функціонуванні – у контексті цілісного тексту. Це допомагає краще зрозуміти, яку роль виконує частина мови в реченні, як змінюється її форма залежно від контексту, як вона впливає на загальний зміст висловлювання. Наприклад, вивчення дієслів відбувається не лише через теоретичний опис форм, а через аналіз їх уживання в розповідному або художньому тексті [18].

Однією з проблем, яка може виникати під час реалізації текстоцентричного підходу, є нестача якісного дидактичного матеріалу. Не всі

підручники враховують текстоцентричний підхід. У деяких випадках учитель самостійно добирає або створює тексти й завдання до них, що вимагає часу та методичної підготовки. Слід такж урахувати, що не всі учні однаково готові до аналітичної роботи з текстом, тому іноді необхідно проводити підготовчу роботу: вчити аналізувати, виділяти головне, працювати в парі або групі [12, с. 29].

2. Мотивація до роботи з текстом, підвищення інтересу учнів до вивчення мови.

Робота з текстами різної тематики, стилю, жанру надає змогу зробити уроки динамічнішими, цікавішими та більш наближеними до практичного мовного досвіду учнів та учениць. Учні читають уривки з творів сучасних авторів, фрагменти діалогів, публіцистичні тексти, що викликає у них позитивну емоційну реакцію й формує мотивацію до навчання. Зацікавленість, своєю чергою, стає стимулом до глибшого опрацювання граматичних категорій.

Застосування текстоцентричного підходу також дозволяє реалізувати принципи особистісно зорієнтованого навчання. У сучасній школі дедалі більше уваги приділяється інтересам, здібностям і потребам кожного учнів; тексти можуть добиратися також диференційовано: з урахуванням рівня підготовленості учнів, їхніх читацьких уподобань, вікових особливостей:

- для учнів 5–6 класів доцільно використовувати короткі художні тексти, уривки з дитячих повістей, казки, які містять багатий словниковий запас, влучні порівняння, описові частини;

- учні середньої школи вже можуть працювати з уривками з публіцистичних, науково-популярних або публічних текстів, аналізуючи особливості вживання частин мови в офіційному чи нейтральному стилі. Наприклад, дієприкметники у науковому стилі (вжиті для точного формулювання) або займенники в текстах публіцистики (що сприяють емоційній виразності) [19];

– для учнів 7-8 класів тексти можуть сягати більшого обсягу та складнішою лексиною, для учнів 9 класів рекомендовано добирати тексти зі складними темами чи з наявністю термінології.

3. Функційне прочитання мовної системи.

Учні вчаться бачити не лише форму слова, а й його функцію у тексті: як саме змінюється значення речення залежно від морфологічної категорії, як частини мови впливають на стиль і тональність висловлення. Це є важливим в умовах сучасного мовного середовища, де значення слів часто залежить від контексту. Наприклад, учень розуміє, що в офіційно-діловому стилі будуть переважати іменники і дієслова у формі третьої особи, а в розмовному – дієслова у формі першої особи, вигуки, частки. Також текстоцентричний підхід сприяє розвитку граматичного чуття й мовної інтуїції.

Постійна робота з різноманітними текстами дозволяє учневі «наслухати» мову, відчувати її закономірності, навіть якщо їх ще не повністю пояснено на уроці. Така інтуїція є основою грамотності – учень краще орієнтується в написанні слів, у вживанні граматичних форм, у побудові речень [30].

Текст дозволяє показати функціональність морфологічних засобів, їхню стилістичну роль, залежність від комунікативної ситуації.

4. Психолінгвістичний чинник.

Застосування текстоцентричного підходу також має психологічну перевагу – зменшує рівень тривожності, пов'язаної з вивченням граматики. Часто учні сприймають граматичний матеріал як складний і відірваний від реального життя. Робота з текстом допомагає подолати цей бар'єр: учень бачить знайомі мовні форми в знайомих ситуаціях, використовує їх у звичних комунікативних завданнях. Окрім того, текстоцентричний підхід дозволяє розширити культурний світогляд учнів. Через тексти учні ознайомлюються з художніми творами, публіцистикою, науково-популярними текстами. Це не лише збагачує мовлення, а й формує естетичний смак, читацькі інтереси, розвиває морально-етичні якості. Наприклад, аналізуючи уривок з

літературного твору, учні вивчають граматичні категорії і водночас замислюються над поведінкою героїв, тематикою, конфліктом тощо [27].

Реалізація текстоцентричного підходу як засобу розвитку *критичного й логічного мислення* на основі роботи з текстом вимагає не тільки спостереження за формами, а й розуміння змісту, аналізу, інтерпретації.

Учень постійно співвідносить форму зі змістом, ставить запитання, пояснює, аргументує, порівнює. Наприклад, при порівнянні двох текстів різного стилю учні можуть побачити, як по-різному використовуються одні й ті самі морфологічні одиниці – прикметники, дієслова, займенники тощо.

Текстоцентричний підхід також забезпечує інтеграцію знань з морфології та інших мовних рівнів – синтаксису, лексики, стилістики. Робота з текстом завжди багаторівнева: учень не може проаналізувати граматичну категорію без звернення до синтаксичної структури речення або значення слова. Це сприяє формуванню цілісного уявлення про мову, а не розрізнених знань [45, с. 257].

Робота з морфологічним матеріалом орієнтована на здійснення мисленнєвих операцій, як-от: аналіз, порівняння, класифікація, виявлення залежностей. Через вправи на трансформацію форм, зміну ролі частин мови в реченні, добір форм до комунікативної мети формується не лише знання, а й уміння мислити, аргументувати, доводити [19].

Працюючи з текстом, учні, виконуючи проблемно-пошукові, частково-пошукові завдання, самостійно «відкривають» граматичні закономірності, ставлять запитання, формулюють правила. До прикладу, У вивченні способів творення прикметників учні можуть самі створювати ланцюжки словотвірних змін, пояснювати походження форм і робити висновки. Такий підхід сприяє розвитку пізнавального інтересу, критичного мислення та впевненості у власних силах.

Аналізуючи речення й тексти, учні вчать знаходити логічні помилки, оцінювати правильність побудови мовних конструкцій, доречність уживання

тієї чи тієї граматичної форми. Це важливо як для успішного складання мовних іспитів, так і для загального розвитку мовленнєвої культури.

Сучасний підхід до викладання морфології вимагає регулярного рефлексивного аналізу. Учням варто пропонувати запитання на кшталт: «Що нового я дізнався про частини мови сьогодні?», «Як я можу застосувати це на практиці?», «Чи зрозуміло мені, чому це правило працює саме так?». Рефлексія допомагає не лише глибше засвоїти матеріал, а й формує відповідальність за власне навчання, усвідомлення прогресу та власних потреб [4].

Учні повинні мати змогу обговорити, як вони застосували знання з морфології в текстовій роботі, які труднощі виникли, що їм допомогло краще зрозуміти граматичні явища. Рефлексивна діяльність допомагає усвідомити, що граматики – це не «суха» теорія, а необхідний інструмент для ефективного й правильного спілкування, успішної комунікації в різних ситуаціях.

5. Індивідуалізація й диференціація навчання.

Робота з текстами дозволяє давати диференційовані завдання: один учень може виділяти частини мови, інший – формулювати правила, ще інший – складати новий текст за зразком. Це створює умови для успішного навчання учнів із різним рівнем підготовки. Текстоцентричний підхід заохочує до самостійної роботи: учні можуть самостійно добирати приклади, редагувати тексти, складати словнички [38].

6. Реалізація міжпредметних зв'язків.

У вивченні морфології можна використовувати тексти з підручників з історії, географії, біології. Учні одночасно засвоюють мовний матеріал і зміст іншого предмета. Такий підхід розвиває системне мислення й формує уявлення про мову як універсальний інструмент пізнання світу.

7. Відкритість до інновацій.

Текстоцентричний підхід орієнтований на використання сучасних цифрових технологій. Учитель може використовувати онлайн-тексти, інтерактивні вправи, мультимедійні презентації. Учні можуть створювати

електронні портфоліо, записувати власні тексти у вигляді відео чи подкастів, що робить навчання більш сучасним і привабливим для цифрового покоління [8].

Ефективним є використання онлайн-тестів, інтерактивних таблиць, віртуальних вправ, навчальних платформ (як-от LearningApps, Wordwall, Classtime), а також створення учнями власних матеріалів: відеоуроків, мініпроектів, презентацій.

Одним із перспективних напрямів є також використання мультимедійних текстів – відеороликів, слайдів, інфографіки, де поряд із візуальним рядом подаються фрагменти усного або писемного мовлення. Такі тексти мотивують учнів до навчання, особливо тих, хто має візуальний тип сприйняття. У цьому разі завдання можуть полягати в аналізі, наприклад, тексту диктора, доборі морфологічно правильних форм до відеосюжету, створенні власного короткого сценарію з використанням вивчених граматичних категорій.

Значну увагу в контексті формування комунікативної компетентності учнів у вивченні морфології за текстоцентричним підходом слід приділяти письмовим вправам творчого характеру. Завдання на кшталт «Напишіть міні-есе на задану тему, використовуючи не менше 5 прикметників, 3 дієслова, 2 числівники» або «Опишіть улюблену пору року, звертаючи увагу на вживання різних частин мови» змушують учнів свідомо підходити до добору мовних засобів. Це не лише допомагає закріпити морфологічний матеріал, а й формує мовленнєву вправність [29, с. 67].

8. Варіативність методик і форм навчання.

Ефективними у вивченні морфології є інтерактивні вправи, проекти, мовленнєві ситуації, дослідницькі завдання, рольові ігри, мовні квести тощо. Такі форми діяльності сприяють формуванню комунікативної компетентності учнів, активізують їх задля активного спостереження над мовним матеріалом, виробляють позитивну мотивацію до вивчення мови, сприяють засвоєнню складного морфологічного матеріалу в легкій, доступній і життєвій формі [37].

У викладанні морфології формування комунікативної компетентності учнів значною мірою залежить не лише від підходів, а й від професійної гнучкості і творчості вчителя. Саме педагог обирає оптимальні методи, адаптує матеріал до конкретного класу, враховує мовну підготовку учнів, їхні зацікавлення, темп навчання. Учитель має вміти поєднувати теорію з практикою, вправи з життєвими прикладами, а граматичні правила – із мовленнєвими ситуаціями [36, с. 142].

Формування комунікативної компетентності учнів базової школи у вивченні морфології на текстоцентричних засадах досягається за умови, коли учні не лише засвоюють правила, а й вчаться вживати частини мови в різних комунікативних ситуаціях: описі, оповіданні, висловленні думки, аргументації. Це значно підвищує рівень мовленнєвої культури і сприяє більш успішному спілкуванню у повсякденному житті та навчанні, на подальших етапах профільного навчання. Не менш важливим є те, що текстоцентричний підхід сприяє мотивації учнів. Робота з цікавими, змістовними текстами викликає інтерес і бажання вчитися, переконує в позиції, що граматики – це не сукупність правил для заучування, а інструмент для створення живої мови. Позитивний емоційний досвід навчання стимулює подальше пізнання, самостійну роботу над виробленням культури мовлення, увагу до власного мовлення.

2.2. Особливості формування мовленнєвої компетентності учнів за допомогою текстоцентричного підходу

У сучасній освіті особливого значення набуває формування компетентностей, які виходять за межі суто знань і охоплюють уміння ефективно застосовувати ці знання в різних життєвих ситуаціях. У контексті вивчення української мови й зокрема морфології важливим є розвиток мовленнєвих компетентностей учнів, що передбачає комплексне освоєння

граматичних, комунікативних, аналітичних, творчих і соціокультурних навичок. Текстоцентричний підхід у навчанні морфології є одним із найбільш ефективних способів забезпечити цей розвиток, оскільки він базується на реальному мовленнєвому матеріалі – текстах, які відображають мову, функціональну на сучасному етапі її розвитку [7].

Вироблення мовленнєвої компетентності учнів на текстоцентричних засадах визначає граматику не як ізольований і абстрактний розділ мовознавства, а практичний інструмент для повноцінного мовного розвитку учнів [28].

Одним із основних завдань шкільного курсу української мови є формування в учнів грамотного мовлення. Вивчення граматики, зокрема морфології, повинне не зводитися лише до заучування правил, а передусім слугувати розвиткові мовленнєвих навичок, тобто умінню грамотно, логічно й доречно користуватися частинами мови в усному й писемному мовленні. Текстоцентричний підхід є ефективним інструментом у цьому процесі, оскільки він дозволяє учням бачити граматичні явища у «живому» вжитку, тобто в реальних текстах [51].

Формування мовленнєвої компетентності потребує відповідних методичних підходів, і текстоцентричний підхід відповідає цим завданням. Текстоцентричний підхід передбачає, що текст у навчанні стає не просто ілюстративним матеріалом або вправою, а головним джерелом знань і формування умінь. Замість відокремленого вивчення морфологічних правил учні працюють із мовними одиницями в контексті тексту, що сприяє більш глибокому засвоєнню і практичному застосуванню знань. Тексти, використані в навчанні, можуть бути різних жанрів і стилів: художні, публіцистичні, науково-популярні, офіційно-ділові тощо. Важливо, щоб вони були адаптовані до вікових та психологічних особливостей учнів, їхнього мовного рівня і освітніх цілей [35].

Із психологічної точки зору текстоцентричний підхід відповідає природним процесам засвоєння мови, оскільки мова завжди функціонує у контексті текстів і ситуацій. Учні не просто запам'ятовують абстрактні правила, а сприймають і обробляють мовленнєвий матеріал, що формує глибше розуміння і запам'ятовування. Також робота з текстом активізує різні пізнавальні процеси – увагу, пам'ять, мислення, уяву – що позитивно впливає на загальний розвиток учня. Завдяки цьому знання не фрагментовані, а інтегровані у структуру мовної й мовленнєвої компетентностей.

Робота з текстом охоплює такі основні види діяльності:

- читання і розуміння змісту тексту;
- виділення з тексту потрібних мовних одиниць;
- аналіз морфологічних особливостей цих одиниць у контексті;
- створення власних висловлювань із використанням вивчених форм;
- виконання комунікативних завдань на основі тексту.

Важливим аспектом текстоцентричного підходу є інтеграція граматики з іншими видами мовленнєвої діяльності. Морфологія вивчається не відокремлено, а в тісному зв'язку з читанням, аудіюванням, говорінням та письмом. Наприклад, прослухавши текст (аудіо або відео), учні можуть записати слова, що вказують на дію (дієслова), визначити їх граматичні ознаки й потім створити власне висловлювання з використанням аналогічних форм. У навчанні рекомендовано використовуватися вправи такого зразка: «Продовж текст, використовуючи певну частину мови»; «Замініть прикметники синонімами, зберігаючи загальний зміст»; «Складіть питання до іменників у тексті» тощо. Такі завдання мають не лише граматичну, а й стилістичну цінність, оскільки розвивають мовленнєву гнучкість, уміння варіювати мовні засоби, залежно від ситуації та завдання [44, с. 54].

Задля ефективного впровадження текстоцентричного підходу важливо поєднувати усні та письмові види діяльності. Наприклад, після опрацювання тексту учні можуть спочатку виконувати усні вправи – переказувати уривок,

відповідати на запитання, дискутувати про зміст. Це сприяє кращому засвоєнню граматичного матеріалу в природних мовленнєвих ситуаціях. Потім – писати твори, здійснювати граматичний аналіз речень, складати власні тексти з урахуванням морфологічних правил.

Формування мовленнєвої компетентності учнів у вивченні морфології ґрунтоване на виробленні морфологічних навичок. Під терміном *морфологічні навички* розуміють не лише знання частин мови, їхніх граматичних категорій, форм, типів змінювання, а й здатність правильно застосовувати ці знання під час створення висловлювання, редагування текстів, інтерпретації змісту тощо. Іншими словами, ідеться про практичну грамотність, яка виявляється у вмінні вільно користуватися морфологічними одиницями мови відповідно до ситуації спілкування.

Вивчення морфології на основі текстоцентричного підходу полягає в тому, що граматичний матеріал не подається окремо, як набір теоретичних правил чи таблиць, він вивчається через аналіз тексту, спостереження за функціонуванням частин мови, встановлення їх ролі в розкритті змісту висловлювання, емоційного забарвлення тощо. Такий підхід сприяє розширенню словникового запасу, формує мовну інтуїцію, покращує розуміння мовної норми.

Наприклад, під час вивчення іменника доцільно працювати не лише з дефініцією поняття, а й із художнім або публіцистичним текстом, у якому учні мають визначити іменники, з'ясувати, які з них конкретні, які – абстрактні, які – власні, а які – загальні. Водночас важливо з'ясувати, яку смислову функцію вони виконують у тексті. Таке завдання формує здатність бачити мову як інструмент вираження думки, а не як набір механічних правил [15].

Особливо ефективним є використання текстоцентричного підходу при вивченні дієслова. Дієслово як частина мови є ключовою у багатьох висловлюваннях, адже саме воно виражає дію, стан або процес. Аналізуючи дієслова в контексті, учні помічають, як граматичні категорії виду, часу,

способу, стану змінюють зміст речення. Наприклад, зміна одного лише часу може змінити всю картину події. Це допомагає учням краще засвоїти відмінності між доконаним і недоконаним видом, умовним і дійсним способом.

У вивченні прикметника текстоцентричний підхід дозволяє не лише вивчити граматичні категорії роду, числа, відмінка, але й звернути увагу на стилістичні особливості використання прикметників. У художньому тексті вони створюють образ, в есе – додають емоційного забарвлення, у науковому – точності. Робота з такими прикладами розширює мовне чуття й допомагає учням користуватися прикметниками усвідомлено [34].

Процес формування мовленнєвої компетентності учнів у вивченні морфології відображено в табл. 2.

Таблиця 2

Реалізація текстоцентричного підходу у формуванні морфологічних навичок учнів

Частина мови	Приклади завдань у межах текстоцентричного підходу	Формовані навички
Іменник	Визначити іменники в тексті та класифікувати їх (конкретні/абстрактні, власні/загальні). З'ясувати смислову функцію іменників у тексті.	Розпізнавання граматичних категорій; усвідомлене використання у власному мовленні.
Дієслово	Аналіз дієслів у художньому чи публіцистичному тексті. Порівняння змісту речень при зміні виду, часу, способу, стану.	Розуміння ролі дієслова у вираженні дії; гнучкість у добірї граматичних форм.
Прикметник	Визначити граматичні категорії прикметників у тексті. Проаналізувати їх стилістичну роль (опис, емоційність, точність).	Усвідомлене використання прикметників відповідно до стилю тексту.
Займенник, числівник	Визначити роль займенників у публіцистичному тексті.	Точність вираження змісту; варіативність

Частина мови	Приклади завдань у межах текстоцентричного підходу	Формовані навички
	Виконати завдання на використання числівників у власних висловлюваннях.	мовних засобів.
Трансформаційні вправи	Заміна форм дієслова (теперішній/минулий час). Перетворення іменника з однини у множину. Заміна займенників на іменники.	Закріплення граматичних знань; розвиток мовленнєвої гнучкості.
Продуктивна діяльність	Написання міні-есе з використанням заданих частин мови. Складання опису за схемою після аналізу тексту. Редагування речень із морфологічними помилками.	Практична грамотність; уміння добирати мовні засоби залежно від мети та ситуації.
Інтегративні завдання	Аналіз текстів з підручників інших предметів (історія, біологія, географія). Створення власного тексту після прослуховування аудіо-/відеофрагменту.	Поєднання граматичних знань з іншими видами мовленнєвої діяльності; розвиток критичного мислення.
Аутентичні тексти	Аналіз живої мови (розмовні, діалектні, ненормативні форми). Добір правильних граматичних форм у контексті.	Формування реалістичного уявлення про мову; розвиток мовного чуття.

Формування морфологічних навичок за текстоцентричним підходом не обмежується лише читанням. Важливою складовою є продуктивна діяльність учнів – написання власних висловлювань, переказів, міні-есе, творів. У таких вправах учні не лише аналізують, а й самостійно створюють мовні одиниці, застосовуючи частини мови відповідно до ситуації. Наприклад, після аналізу тексту про природу, учні можуть скласти власний опис за поданою схемою, добираючи прикметники, іменники та дієслова.

Тексти надають змогу застосовувати інтегрований підхід: у процесі вивчення морфології розвиваються також правописні навички, стилістичне чуття, уміння редагувати текст. Виконуючи вправи з редагування речень, учні не лише виправляють морфологічні помилки (наприклад, неправильні закінчення іменників у відмінках), а й вчаться логічно узгоджувати частини мови між собою [47].

Ефективними у формуванні мовленнєвої компетентності є вправи на трансформацію тексту, дають змогу не тільки закріпити граматичні знання, а й розвивати мовленнєву гнучкість, вміння перебудовувати висловлення залежно від контексту. Учням пропонують перетворити уривок, наприклад, змінити форму дієслова (з минулого часу на теперішній), або перетворити іменник в однині на форму множини, замінити займенники відповідними іменниками тощо.

Використання аутентичних текстів – тобто таких, що створені носіями мови для реального спілкування, а не спеціально підготовлених навчальних матеріалів дозволяє учням бачити живу мову, зв'язок граматичних форм з контекстом, емоційне забарвлення висловлювань.

Вивчення морфології на основі аутентичних текстів допомагає усвідомити, що граматичні правила – це не абстрактні конструкції, а живі засоби комунікації. Аутентичні тексти містять багато варіативних форм, які почасти адаптують до літературних варіантів у традиційних підручниках. Наприклад, у розмовній мові функційними є форми дієслів у скороченому вигляді, ненормативні, діалектні, які учні можуть спостерігати і вивчати, розуміючи їх роль у мовленні. Це допомагає формувати в учнів гнучке і реалістичне уявлення про мову [39].

Мовленнєва компетентність перебуває в тісному взаємозв'язку з лінгвістичною, що передбачає знання мовної системи, її структури і закономірностей. За знанняно орієнтованого підходу процедура вироблення лінгвістичної грамотності зводиться до заучування правил, що не завжди

ефективно і мотиваційно. Текстоцентричний підхід уможливлює вивчення морфології через текстовий контекст, що має такі реалізації:

- морфологічні явища розглядають у реальному вживанні, що допомагає розумінню їхньої функції і значення;
- учні навчаються виявляти граматичні категорії і форми у текстах, порівнювати їх і робити висновки, що сприяє осмисленому засвоєнню матеріалу;
- текстоцентричний розвиває здатність учнів та учениць до самостійного аналізу мовного матеріалу, формує системне уявлення про морфологію.

Прикладом може бути робота з текстом, у якому учні виділяють дієвідміни дієслів, типи відмінків іменників, форми прикметників, розглядають роль суфіксів і префіксів у словотворенні. Це не лише засвоєння знань, а й розвиток аналітичних умінь [60].

Аналітична компетентність тісно пов'язана з лінгвістичною, але має ширший характер, оскільки включає здатність критично мислити, розпізнавати закономірності, порівнювати і робити узагальнення. Текст центричний підхід стимулює її розвиток через:

- завдання на пошук і пояснення граматичних явищ у текстах;
- порівняння мовних форм у різних контекстах;
- формування умінь робити висновки про правила на основі аналізу мовного матеріалу;
- самостійне формулювання узагальнень і правил.

Це розвиває мислення учнів, готує їх до більш складних мовних завдань і покращує загальну навчальну мотивацію.

Формування мовленнєвої компетенції учнів та учениць у роботі з текстом орієнтує на творче опрацювання, вироблення здатності створювати власні мовні висловлювання, виражати думки, ідеї, почуття. В текстоцентричному підході наявні такі можливості:

- створення творчих завдань на основі текстів: написання продовжень, переказів, складання діалогів;
- використання вивчених морфологічних форм для створення оригінальних текстів різних жанрів;
- заохочення експериментів з мовою, що формує в учнів впевненість у своїх мовних здібностях.

Це сприяє не лише засвоєнню граматики, а й розвитку творчого самовираження у мовній поведінці й реалізації мовного іміджу, самовираження, що є важливим у формуванні цілісної особистості [27].

Мова нерозривно пов'язана з культурою, тому навчання морфології через тексти допомагає учням пізнавати культурні особливості рідної мови, розуміти стилістичні і жанрові різновиди, що вможливорює вироблення соціокультурної функціональної грамотності:

- ознайомлення з класичною та сучасною українською літературою;
- аналіз стилістичних особливостей мовлення в різних текстах;
- вивчення мовних норм і традицій, пов'язаних із культурою;
- виховання поваги до мовної спадщини.

Таке знання сприяє соціальній адаптації учнів та учениць, розумінню мови як живого культурного явища.

Задля ефективного розвитку мовленнєвої компетентності за допомогою текстоцентричного підходу можна використовувати різноманітні методики і вправи, які орієнтовані на роботу з текстами:

- аналіз тексту на предмет граматичних явищ (учні виділяють у тексті певні частини мови, морфологічні категорії, пояснюють їх функції);
- створення мовних карток (на основі тексту формуються картки з прикладами різних форм, які потім використовуються для вправ);
- творчі завдання (письмові роботи на основі тексту: продовження, переробка, переказ, складання діалогів);

- робота в парах і групах (обговорення текстів, спільний аналіз, презентації результатів);

- ігрові вправи (використання рольових ігор, мовних квестів, інтерактивних завдань, що базуються на текстах, допомагає учням практикувати мовні й мовленнєві навички у мотивованій формі);

- проєктна діяльність (учні створюють невеликі проєкти на основі текстового матеріалу: наприклад, досліджують особливості вживання певних морфологічних форм у різних жанрах, порівнюють стилі, готують презентації або міні-дослідження [56].

Застосування текстоцентричного підходу в навчанні української мови сприяє формуванню мовленнєвої компетентності учнів та учениць, що має вияв у здатності комунікувати відповідно до ситуації, аргументувати власну позицію, аналізувати тексти задля виокремлення необхідної тематичної інформації.

Текстоцентричний підхід є потужним інструментом розвитку ключових мовленнєвих компетентностей учнів середньої школи. Використання текстів у навчанні морфології сприяє формуванню комунікативної, лінгвістичної, аналітичної, творчої й соціокультурної компетентностей у цілісному, інтегрованому форматі.

2.3. Аналіз навчально-методичного забезпечення в контексті дослідження

Автори сучасних підручників з української мови для середньої школи намагаються впроваджувати текстоцентричний підхід, який ґрунтується на використанні текстів як основного засобу вивчення граматики, зокрема морфології. До уваги беремо підручники таких авторів: Н. Голуб (6, 7 клас), О. Авраменко (6, 7 клас). Такий підхід дозволяє учням бачити граматичні явища в реальному контексті, а не як окремі правила, що полегшує засвоєння

матеріалу та робить навчання більш змістовним. В основі текстоцентричного підходу в підручниках лежить використання різноманітних текстів (художніх, наукових, публіцистичних, народних), які подаються у зв'язку з темою уроку. Ці тексти часто містять лексичні та граматичні одиниці, які учням потрібно проаналізувати з морфологічної точки зору. Підручники пропонують завдання не лише на розпізнавання частин мови, а й на аналіз їхніх форм, значень і функцій у реченні [24].

Одним із головних елементів є постійне звернення до тексту як до джерела навчальної інформації. Учні читають уривок, потім розглядають у ньому приклади різних частин мови: іменників, дієслів, прикметників, займенників, прийменників, сполучників тощо. Це дозволяє їм уявити, як граматичні категорії виявляються у живому мовленні. Також підручники містять пояснювальні частини, які супроводжують текст і розкривають морфологічні особливості вживаних слів. Проте ці пояснення максимально стислі й лаконічні, щоб не відволікати від головного – роботи з текстом. Використовуваними є таблиці, схеми, приклади з тексту, що спрощує засвоєння.

Важливим є те, що завдання в підручниках мають різний рівень складності – від простого виділення частин мови в тексті до створення власних речень і коротких текстів із використанням певних граматичних форм. Це допомагає поступово розвивати навички, підвищуючи складність роботи [40].

Окрім традиційних текстів, у сучасних підручниках використано також діалогічні форми, де граматичні структури продемонстровано у природних мовленнєвих ситуаціях. Це підтримує розвиток комунікативних умінь, надає змогу учням побачити, як морфологія впливає на зміст висловлювань.

Підручники також часто пропонують вправи на порівняння різних форм слів у тексті, що сприяє кращому розумінню граматичних категорій, наприклад, родів, відмінків, часів, видів дієслова. Така робота допомагає учням усвідомити системність морфології, її логіку. Окрему увагу приділено роботі з контекстом,

оскільки значення і форма слова часто залежать від оточення. Учні вчаться аналізувати речення, знаходити зв'язки між словами, визначати роль кожного члена речення, що сприяє формуванню глибокого мовного чуття.

Варто відзначити, що реалізація текстоцентричного підходу в підручниках не обмежується лише морфологією. Цей підхід інтегрує граматичні знання з розвитком усного і писемного мовлення, читання, розуміння текстів, що робить навчання більш комплексним і практично орієнтованим [43].

Текстоцентричний підхід реалізується через такі основні принципи:

1. Послідовність і системність – матеріал подається у логічній послідовності, починаючи з простих понять і переходячи до складніших граматичних явищ у текстах.

2. Зв'язок граматики з комунікативними цілями – граматичні вправи інтегровані з комунікативними завданнями, що відображає реальні потреби спілкування.

3. Акцент на усвідомленому засвоєнні – учні не просто вивчають правила, а аналізують їх застосування у текстах, роблять висновки.

4. Різноманітність видів діяльності – робота з текстом, аналіз, складання власних висловлювань, що розвиває різні мовленнєві компетенції.

5. Застосування міжпредметних зв'язків – тексти часто включають знання з літератури, історії, природознавства, що розширює кругозір учнів і мотивує до навчання.

Варто також згадати, що успішність застосування текстоцентричного підходу у підручниках багато в чому залежить від методичної підтримки вчителя. Добрий підручник пропонує не лише матеріали для учнів, а й рекомендації для педагогів, як ефективно організувати роботу з текстами, як поєднати граматичний аналіз з комунікативними вправами [48].

Підкреслимо те, що до змісту підручників почали вносити інтерактивні завдання й цифрові ресурси, які мають опертям текстоцентричний підхід. Це

можуть бути онлайн-тексти, аудіо- та відеоматеріали, інтерактивні вправи, що дозволяють учням працювати з мовою в різних формах. Незважаючи на позитивні зрушення, констатуємо проблеми. Деякі підручники містять недостатньо різноманітних текстів, які б відповідали різним рівням підготовки учнів. Іноді завдання з граматики розглядають окремо від текстового матеріалу, що знижує ефективність текстоцентричного підходу. Окрім того, не всі вчителі мають достатню методичну підготовку для реалізації цього підходу, що потребує додаткових тренінгів і консультацій [25].

У сучасних підручниках з української мови, наприклад, у виданнях авторів (О. Авраменко, Н. Голуб, І. Літвінова), текстоцентричний підхід реалізований через продуману структуру матеріалу, що містить:

- Різноманітні за жанром і стилем тексти, які відповідають віковим особливостям учнів, якот: народні казки, оповідання, уривки з сучасної літератури, публіцистичні тексти, діалоги. Тексти подано з урахуванням тематики уроку та граматичних явищ, які розглядають.

- Граматичний аналіз на основі текстів. Наприклад, після читання казки пропонується виділити іменники, дібрати синоніми, визначити відмінок і число. У завданнях можуть бути питання, що стимулюють аналіз ролі певних слів у реченні.

- Практичні вправи на творче використання мовних засобів: створення власних текстів, коротких оповідань, описів із застосуванням заданих граматичних форм, що сприяє не лише пасивному засвоєнню, а й активному виробленню мовленнєвих навичок.

- Інтерактивні елементи (для підручників з цифровою підтримкою): інтерактивні тексти, аудіозаписи, тести, що дозволяють учням та ученицям самотійно перевірити знання і отримати миттєвий зворотний зв'язок [45, с. 324].

Методично важливо, що кожен текст у підручнику супроводжується поясненнями, які не нав'язують зайвої теорії, а допомагають учням самотійно

зробити мовний аналіз. Наприклад, підказки можуть вказувати на ознаки частини мови, пропонувати класифікувати слова за ознаками.

Особливу увагу в підручниках приділено розділам, де розглядаються складні морфологічні явища, як-от: відмінювання дієслів за часами чи відмінювання іменників за відмінками. Тексти дібрано так, щоб учні могли на практиці побачити відмінності у вживанні форм, а вправи мотивують їх до порівняння й узагальнення. Також важливою є роль контекстуального навчання, де форма слова пояснюється на основі його функції в реченні. Підручники пропонують вправи, у яких учні та учениці мають знайти помилки в текстах, виправити їх, пояснити причини помилок – це розвиває аналітичне мислення. Реалізація текстоцентричного підходу в підручниках підтримується й відповідними методичними рекомендаціями для вчителів. У посібниках, що супроводжують підручники, подано поради щодо організації роботи з текстами: як зацікавити учнів, як проводити граматичний аналіз, як організувати групову роботу для обговорення тексту [41].

Водночас, задля кращої реалізації текстоцентричного підходу в підручниках варто звернути увагу на:

- Збалансованість обсягу теоретичного матеріалу і практичних вправ, щоб не перевантажувати учнів, але і не залишати без пояснень.
- Різноманіття видів текстів, які враховують інтереси різних учнів, їхній рівень підготовки та мовленнєві цілі.
- Чіткість і доступність методичних інструкцій для вчителів, що допомагає адаптувати матеріал під потреби конкретного класу.
- Активне впровадження цифрових технологій і мультимедійних ресурсів для посилення ефективності навчання [29, с. 72].

Текстоцентричний підхід у підручниках з української мови є сучасним, ефективним і перспективним напрямом, що допомагає розвивати в учнів не лише знання з морфології, а й мовну, мовленнєву й комунікативну компетентності.

Висновки до другого розділу

У розділі було розглянуто особливості реалізації текстоцентричного підходу у формуванні морфологічних навичок учнів. Аналіз сучасних методик показав, що традиційні способи викладання морфології дедалі більше поступаються місцем інтегрованим підходам, де головну роль відіграють тексти як основа для вивчення граматичних явищ. Текстоцентричний підхід у навчанні морфології сприяє глибшому засвоєнню граматичних категорій через контекстуалізацію і практичне застосування. Учні не просто запам'ятовують правила, а вчаться розпізнавати і використовувати морфологічні форми у реальних мовленнєвих ситуаціях. Це позитивно впливає на розвиток їх мовленнєвої компетенції загалом.

Важливим аспектом є те, що текстоцентричний підхід дозволяє урізноманітнити навчальний процес, зробити його більш цікавим і мотивуючим для учнів різного рівня підготовки. Використання різних жанрів текстів, завдань на творчість, інтерактивних вправ дає можливість розвивати як аналітичне, так і творчо-комунікативне мислення.

Реалізація текстоцентричного підходу в підручниках і методичних матеріалах створює основу для успішного впровадження цього підходу на уроках української мови, що позитивно впливає на якість знань та мовленнєвих навичок школярів.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ МОРФОЛОГІЇ

3.1. Інтеграція текстоцентричного підходу до навчання морфології: методичні рекомендації

Сучасна школа ставить перед учителем не лише завдання навчити учнів правильно писати та говорити, а й сформувати їхню мовну, комунікативну, текстотворчу компетентність. Особливого значення це набуває на етапі вивчення морфології, оскільки саме в цій частині мовної системи учні мають засвоїти основні граматичні категорії, які є базою для грамотного мовлення. Текстоцентричний підхід надає змогу поєднати навчання граматики з розвитком мовлення, мислення, творчості.

Задля ефективного впровадження текстоцентричного підходу слід дотримуватися низки методичних принципів:

1. Вибір значущого тексту. Матеріали для роботи мають бути змістовними, цікавими, віковідповідними. Це можуть бути уривки з творів сучасних українських письменників, народні казки, байки, фольклорні зразки, публіцистичні чи науково-популярні тексти.

2. Морфологічна «прошивка» завдань. Навіть коли йдеться про роботу з текстом у загальному вигляді, завдання мають чітко спрямовуватись на аналіз частин мови, їхніх граматичних форм та функцій у тексті.

3. Інтеграція з іншими видами мовленнєвої діяльності. Уроки мають поєднувати читання, слухання, письмо, говоріння. Наприклад, спочатку учні читають текст, потім обговорюють його, далі виконують граматичні завдання і, нарешті, пишуть власні висловлення на основі змісту.

4. Поступове ускладнення. Завдання мають будуватись від простого до складного. Спершу – віднайти морфологічну одиницю, згодом – описати її

граматичні ознаки, пояснити функцію, а потім – використати у власному висловлюванні.

5. Урахування індивідуальних освітніх траєкторій. Варто створювати варіативні завдання (обрати один із трьох текстів, виконати лише частину вправи тощо), щоб кожен учень міг працювати у своєму темпі.

Методичні рекомендації щодо використання текстоцентричного підходу в навчанні морфології варто розглядати у кількох аспектах: організаційному, змістовому та дидактичному. Важливо насамперед враховувати вікові особливості учнів, їхній мовленнєвий досвід, рівень сформованості ключових та предметних компетентностей. У контексті реалізації текстоцентричного підходу вивчення морфології слід будувати на основі таких принципів: зв'язку граматичного матеріалу з життєвим і мовленнєвим досвідом учнів; функціональної спрямованості граматики; системності та наступності; опори на текст як дидактичну одиницю.

Перш за все, варто використовувати повноцінні художні, публіцистичні, науково-популярні, інструктивні й інші типи текстів як основне джерело для аналізу морфологічних категорій. Наприклад, вивчаючи категорію роду іменника, учні можуть досліджувати цю граматичну ознаку в уривках з дитячої художньої літератури (казок, оповідань), а під час розгляду дієслівного часу – в текстах інтерв'ю, репортажів, мемуарів тощо. Учителю важливо добирати не випадкові тексти, а такі, що мають логічну й емоційну цілісність, відповідають тематиці уроку, викликають інтерес та мають значний дидактичний потенціал.

Доцільно також будувати навчальний процес так, щоб учні самостійно віднаходили морфологічні явища в тексті, аналізували їхню форму, функцію й стилістичну роль. Наприклад, вивчаючи відмінювання прикметників, учні розглядають текст опису природи, виписують всі прикметники, визначають їхні граматичні ознаки, після цього створюють власний опис із використанням нових лексичних одиниць. Такий прийом дозволяє не лише закріпити граматичний матеріал, але й розвивати мовленнєву компетентність, зокрема

вміння працювати з текстом, трансформувати його, створювати власні висловлювання.

Наступний важливий аспект – це розроблення вправ текстового характеру. Традиційні граматичні вправи можна переорієнтувати на текстову основу. Наприклад, замість ізольованих речень із завданням «підкреслити іменники» доречніше запропонувати невеликий текст із конкретною комунікативною ситуацією (наприклад, опис події в шкільному житті), у якому треба проаналізувати морфологічні одиниці, пояснити їхню роль у побудові повідомлення. Або ж – дібрати синонімічні заміни до прикметників у тексті й дослідити, як це змінює стиль чи настрій висловлювання. Такі завдання сприяють інтеграції знань з різних мовних рівнів, розвитку аналітичного і критичного мислення.

Важливою складовою ефективного застосування текстоцентричного підходу є інтеграція мультимедійних та інтерактивних засобів навчання. Використання електронних платформ, інтерактивних презентацій, онлайн-тестів та вправ із текстовими завданнями дозволяє урізноманітнити уроки, підвищити зацікавленість учнів, а також створити умови для самостійного опрацювання матеріалу. Учні можуть працювати з електронними текстами, де у викладі інформації підсвічено граматичні категорії; переглядати відео з поясненнями, виконувати вправи, що стимулюють роздуми над функціями морфологічних одиниць у тексті.

Підкреслюємо роль учителя як організатора процесу навчання, модератора, який допомагає учням орієнтуватися у складних текстах, ставити питання, шукати відповіді і формулювати власні висновки. Текстоцентричний підхід передбачає активну позицію учнів, які мають не пасивно сприймати матеріал, а насамперед активно аналізувати, зіставляти, конструювати мовлення на основі тексту. Учитель має заохочувати учнів до пошуку мовних закономірностей, пов'язувати граматичні явища із контекстом, розвивати вміння бачити мову як живий інструмент комунікації.

Рекомендовано застосовувати метод проектної діяльності, коли учні створюють власні тексти, використовуючи морфологічний матеріал, що вивчається. Це може бути написання коротких оповідань, описів, листів, інструкцій. Такий підхід не лише розвиває мовленнєві навички, а й сприяє розвитку креативності, умінню аргументувати та презентувати свої думки. Важливо, що проектна діяльність заохочує колективну роботу, що формує комунікативні компетентності і вміння працювати в команді.

Особливу увагу слід приділити диференціації навчального матеріалу і завдань відповідно до рівня підготовки учнів. Для слабших учнів доцільно пропонувати тексти з більш простими структурами, фокусом на базові морфологічні категорії, а для більш підготовлених – складніші тексти, де виявлено різні стилістичні й функціональні особливості морфології. Такий підхід допомагає кожному учню почуватися успішним і мотивованим до подальшого навчання.

Методично правильно організоване навчання з використанням текстоцентричного підходу передбачає також систематичний контроль і оцінювання результатів. Важливо, щоб оцінювання включало не лише перевірку знань граматичних правил, а й уміння застосовувати їх на практиці в текстовому аналізі, а також створювати власні граматично правильні й стилістично відповідні тексти. Це дає можливість учням бачити зв'язок між теорією і практикою, оцінювати свої сильні і слабкі сторони.

Ефективною є інтеграція текстоцентричного підходу з іншими підходами, наприклад, комунікативним, контекстуальним, діяльнісним. Такий комплексний підхід забезпечує різнобічний розвиток мовних компетентностей, що важливо для формування цілісної мовленнєвої особистості. Тексти на уроках морфології можуть бути як засобом вивчення граматики, так і середовищем для розвитку навичок читання, аудіювання, говоріння й письма.

Продовжуючи розкривати методичні рекомендації щодо використання текстоцентричного підходу в навчанні морфології, слід зазначити, що

важливим є створення на уроках атмосфери співпраці й підтримки. Учні мають відчувати, що їхні думки, ідеї і мовленнєві спроби цінуються, а помилки сприймаються як природна частина процесу навчання. Такий підхід сприяє підвищенню мотивації, зниженню страху перед мовними помилками і стимулює до активного використання мовного матеріалу у власних висловлюваннях.

Використання групових форм роботи на уроках морфології у форматі текстоцентричного підходу є ефективним. Групові обговорення текстів, спільний аналіз граматичних явищ, колективне створення текстів допомагають учням навчитися аргументувати свою позицію, слухати і враховувати думки інших, що розвиває комунікативні й соціальні компетентності. При цьому учитель може виступати як фасилітатор, який спрямовує обговорення, допомагає зосередитися на основних питаннях та підказує необхідні граматичні конструкції.

Задля закріплення матеріалу доцільно використовувати різноманітні вправи, орієнтовані на роботу з текстами: вправи на виявлення і пояснення граматичних форм у текстах, перетворення речень з урахуванням морфологічних правил, складання текстів за зразком. Особливо корисними є вправи, які стимулюють критичне мислення, наприклад, аналіз контексту для визначення функції певної граматичної форми або порівняння вживання схожих морфем у різних текстах. Не менш важливо формувати в учнів уміння користуватися довідковою літературою, словниками, граматичними довідниками, щоб вони могли самостійно знаходити пояснення складних мовних явищ. Це розвиває навички самостійного навчання, що є ключовими в сучасній освіті.

Рекомендації щодо планування уроків мають включати послідовне ускладнення матеріалу, починаючи з простих текстів і граматичних понять, поступово переходячи до більш складних. Важливо, щоб уроки будувалися так,

щоб учні могли бачити логіку розвитку теми, зв'язок між морфологічними явищами і їхнім застосуванням у мовленні.

Окрему увагу слід приділяти інтеграції міжпредметних зв'язків. Наприклад, у вивченні морфології через тексти можна залучати матеріали з історії, літератури, природознавства. Це робить уроки цікавішими і більш змістовними, допомагає учням розвивати ширші пізнавальні компетентності. Важливо також використовувати зворотний зв'язок у процесі навчання. Регулярне обговорення з учнями їхніх успіхів і труднощів, рекомендації щодо покращення мовленнєвих умінь мотивують до подальшої роботи. Учителю має допомагати учням та ученицям усвідомлювати свої помилки і шукати шляхи їх подолання, використовуючи тексти як основний матеріал для аналізу.

Отже, ефективна реалізація текстоцентричного підходу у навчанні морфології передбачає комплексний, системний підхід, який поєднує використання текстів різного типу, активні форми роботи, методичну підтримку та індивідуалізацію навчального процесу. Такий підхід не тільки покращує розуміння граматичного матеріалу, а й сприяє розвитку загальних мовленнєвих компетентностей учнів.

Доцільно застосовувати як художні, так і науково-популярні, публіцистичні, офіційно-ділові тексти. Кожен із цих жанрів має свої особливості, які допомагають учням краще усвідомити функції різних морфологічних категорій у реальних мовних ситуаціях:

- художні тексти сприяють розвитку образного мислення, дозволяють вивчати прикметники, дієслова в різних часових формах, вивчати узгодження та відмінювання в контексті живої мови;

- науково-популярні тексти допомагають сформувати навички роботи з термінологією, структурою тексту, виділення важливої інформації, що є корисним для розвитку аналітичного мислення;

- публіцистичні тексти розвивають уміння працювати з аргументацією, логікою, стилістикою, що тісно пов'язано з використанням певних граматичних конструкцій;

- офіційно-ділові тексти вчать учнів орієнтуватися у специфічній мовній формі, важливій для ділового спілкування.

Важливо систематично застосовувати інтерактивні методи роботи з текстом, що підвищують зацікавленість учнів, роблять навчання більш динамічним та різноманітним:

- створення «мовних карт», де учні виділяють у тексті певні граматичні явища;

- складання ланцюгових речень із заданими граматичними формами;

- робота з тестами і кросвордами, орієнтованими на морфологічні категорії.

Задля підвищення ефективності уроків рекомендовано в навчальному процесі звертатися до самоконтролю і взаємоконтролю. Учні можуть перевіряти граматичні помилки один одного під час роботи з текстами, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу й розвитку критичного мислення. Важливо, щоб учитель створював доброзичливу атмосферу, де критика сприймається конструктивно, а помилки – як можливість для вдосконалення.

Методично правильним є використання прийомів диференціації завдань з урахуванням рівня підготовки учнів. Для сильніших учнів можна пропонувати складніші тексти і творчі завдання, які потребують глибшого аналізу мовного матеріалу. Для учнів із середнім або початковим рівнем – більш прості, чітко структуровані завдання. Такий підхід допомагає кожному учню розвиватися у власному темпі і не відчувати себе віч-на-віч із труднощами.

Ефективним є використання в інтеграції текстоцентричного підходу до навчання морфології сучасних інформаційних технологій: інтерактивних платформ, мультимедійних матеріалів, онлайн-словників і граматичних довідників. Зокрема, на уроках морфології рекомендовано використовувати

електронні вправи, які дозволяють учням відразу бачити результати й отримувати пояснення. Важливо, щоб у процесі навчання текстоцентричний підхід був не просто додатковою методикою, а органічною частиною цілісної системи викладання. Це означає, що робота з текстами має бути систематичною і планомірною, а не фрагментарною. Лише такий підхід забезпечить глибоке і стійке засвоєння морфологічного матеріалу.

Отже, методичні рекомендації щодо використання текстоцентричного підходу у навчанні морфології охоплюють:

- вибір різноманітних текстів різних жанрів;
- застосування інтерактивних методів роботи з текстом;
- розвиток умінь самоконтролю і взаємоконтролю;
- диференціацію завдань;
- поєднання текстоцентричного підходу з іншими методиками;
- активне використання сучасних ІТ засобів;
- систематичність і планомірність навчального процесу.

Реалізація рекомендацій сприятиме не тільки підвищенню рівня знань із морфології в навчанні української мови, а й розвитку мовної, мовленнєвої й комунікативної компетентностей учнів та учениць, що є ключовим завданням сучасної освіти.

3.2. Система вправ на основі навчальних текстів соціокультурного спрямування

Інтеграція текстоцентричного підходу в процес навчання морфології в 6 класі сприяє не лише засвоєнню граматичного матеріалу, а й розвитку ключових компетентностей учнів: читацької, мовленнєвої, творчої, комунікативної. Вправи на основі тексту активізують пізнавальну діяльність, формують інтерес до навчання та створюють сприятливі умови для застосування знань у практиці.

Наводимо фрагменти конспектів уроків української мови, у яких оприлюднюємо завдання з опертям на тектоцентричний підхід до вивчення морфології.

У проведення вправ враховували такі методичні завваги:

1. У кожному уроці повинен бути фрагмент тексту як основа.
2. Вправи варто починати з аналізу – і лише потім переходити до синтезу (створення власних текстів).
- 3.Звертати увагу учнів на стилістичну роль морфологічних засобів у тексті.
4. Заохочувати учнів переказувати прочитане своїми словами з варіативним використанням граматичних форм.

Тема: «Іменник як частина мови»

Мета: закріпити знання про іменник, його рід, число, відмінок; формувати вміння розпізнавати іменники у тексті, аналізувати їхню морфологічну форму та використовувати в усному й писемному мовленні.

Текст для роботи:

«Осінній ранок зустрів дітей холодним подихом вітру. У парку шаруділо листя, з дерев поволі спадали жовті кленові зірки. Дівчинка Марічка зупинилася біля великого дуба, розгорнула зошит і занотувала кілька рядків про красу природи.»

Завдання:

1. Випишіть усі іменники з тексту. Визначте їхній рід, число та відмінок.
2. Визначте, яку роль відіграють іменники у передачі опису природи.
3. Складіть речення зі словом кленові зірки.
4. Напишіть короткий опис осіннього ранку (4–5 речень), використовуючи не менше 5 іменників із тексту.
5. Поясніть, чому текст без іменників втратив би смислову насиченість.

Коментар: така вправа дозволяє учневі бачити живий контекст уживання граматичної форми, а не репродуктивно вивчати її ізольовано.

Тема: «Прикметник і його роль у тексті»

Текст:

«Біля старої хати зацвіли пахучі мальви. Високі, яскраво-рожеві квіти тягнулися до сонця, ніби хотіли ще трохи літа. На тлі зеленого листя вони виглядали казково».

Завдання:

1. Випишіть прикметники, визначте їхній ступінь порівняння, рід, число, відмінок.
2. Доберіть до іменників у тексті інші прикметники-синоніми або антоніми.
3. Які прикметники допомагають створити настрій тексту? Обґрунтуйте.
4. Напишіть міні-твір за темою «Квіти біля мого дому», використовуючи 6 прикметників.

Коментар: прикметник розглянуто не лише як граматичну одиницю, а засіб вираження емоцій, візуальних образів, тому учні краще засвоюють його значення через текст.

Наступним етапом реалізації текстоцентричного підходу є робота з дієсловами у тексті. Наприклад, під час опрацювання **Теми «Дієслово як частина мови»** доцільно запропонувати учням уривок художнього або публіцистичного тексту, який містить виразні мовленнєві дії персонажів.

Текст для роботи:

«Сонце щойно виринуло з-за лісу. Воно грало на краях дерев золотими променями, ніби доторкалося до кожного листочка. Ластівки кружляли над подвір'ям, вітаючи новий день. Оленка прокинулася і, натягнувши светра, вибігла надвір».

Завдання:

1. Випишіть усі дієслова з тексту. Визначте їхній час, особу, число, спосіб.

2. Складіть усне повідомлення про ранок Оленки, використовуючи щонайменше 5 дієслів із тексту.

3. Доберіть синоніми до дієслів *виринуло*, *кружляли*, *вибігла*.

4. Складіть власне речення, де будуть ужиті ці дієслова в іншому часі.

Граматичне знання про дієслово підкріплення емоційно насиченим контекстом, що формує цілісне уявлення про функціональність мовних одиниць.

У роботі з **Темою «Займенник як частина мови»** важливо підкреслити його роль як заміника іменника й засобу уникнення повторів. Рекомендовано дібрати фрагмент оповідання, у якому функціональними є особові та вказівні займенники.

Текст для роботи:

«Він підійшов до старого столу. На ньому лежали пожовклі папери. Хлопець узяв один з них і вдивився у зниклі літери. Вони здавалися йому знайомими...»

Завдання:

1. Визначте, які займенники вжито в тексті. До яких розрядів вони належать?

2. До яких іменників можна повернути ці займенники?

3. Замініть займенники відповідними іменниками – як зміниться звучання і ритм тексту?

4. Напишіть короткий текст (3–5 речень), у якому будуть особові та вказівні займенники.

Така вправа допомагає учням усвідомити необхідність займенників як засобу забезпечення зв'язності мовлення, сприяє формуванню стилістичної чутливості.

У розгляді **Теми «Числівник як частина мови»** учням цікаво буде працювати з фрагментами текстів, які передають точні дані, розповідають про події, що включають лічбу, порівняння, кількість.

Текст для роботи:

«До школи залишилося п'ять днів. Щодня Ярko викреслював з календаря ще одну цифру. Учора зникла «шість», сьогодні – «п'ять». Він підрахував: канікули тривали рівно дев'яносто днів!»

Завдання:

1. Випишіть числівники, визначте їхній розряд (кількісні, порядкові).
2. У якому відмінку стоять числівники? З якими іменниками вони пов'язані?
3. Складіть речення зі словосполученням дев'яносто днів.
4. Переказ тексту із використанням синонімів і числівників у змінених формах.

Учні вчать не лише впізнавати числівники, а й бачити їхню роль у створенні наративу, точності інформації, послідовності.

Організація роботи учнів та учениць із **прислівниками** з опертю на текстоцентричний підхід, допомагає при аналізі вивченої частини мови деталізувати дію, а також створюють власний стиль і настрій оповіді. Для цього пропонується уривок з описом подій чи природи.

Текст для роботи:

«Тихо падали сніжинки. Повільно й обережно вони вкривали землю білою ковдрою. Навкруги було безлюдно й спокійно. Десь далеко ледве чути дзвін».

Завдання:

1. Випишіть усі прислівники з тексту, визначте, до яких частин мови вони відносяться.
2. Який настрій вони створюють у тексті?
3. Замініть прислівники синонімами або антонімами – як зміниться враження від уривку?
4. Напишіть власний опис зимового ранку, використовуючи 5 прислівників.

Такі вправи спрямовані не лише на розвиток граматичних знань, а й на збагачення лексичного запасу учнів та їх уміння точно передавати зміст.

Окрім цього, доцільно впроваджувати інтегровані вправи, де учні мають одночасно аналізувати кілька частин мови у текстовому матеріалі. Наприклад, запропонувати уривок з дитячої літератури й дати завдання комплексного характеру:

- визначити, які морфологічні категорії виражено в іменниках, прикметниках і дієсловах;
- пояснити зв'язки між словами;
- створити власний текст у подібному стилі.

Такий підхід формує міжпредметні зв'язки, розвиває мовленнєву компетентність, навчає аналізувати, інтерпретувати, створювати тексти.

Завдяки вправам на текстовій основі учні не механічно засвоюють теоретичні знання, а застосовують їх у контексті, що значно підвищує ефективність навчання:

1. Завдання на розпізнавання: прочитайте текст. Випишіть усі дієслова, визначте їх час, особу, число. Поясніть, чому вжито саме ці форми.

2. Завдання на трансформацію: перепишіть уривок, змінивши дієслова на майбутній час. Як змінився зміст тексту? Який стиль краще відповідає новій редакції?

3. Завдання на редагування: у поданому тексті допущено граматичні помилки. Знайдіть і виправте їх. Поясніть правила, на які ви спиралися.

4. Творчі завдання: напишіть короткий опис осіннього ранку, використовуючи прикметники у повній і короткій формах. Зверніть увагу на узгодження слів у роді, числі й відмінку.

Застосування текстоцентричного підходу позитивно впливає на мотивацію учнів та учениць. Вони усвідомлюють практичну значущість знань з граматики, бо розуміють, як ці знання використовуються в житті. Тексти

становлять навчальний матеріал, що викликає емоційний відгук, дозволяє порівнювати, дискутувати, аналізувати.

Висновки до третього розділу

У ході розгляду методичних рекомендацій було встановлено, що інтеграція текстоцентричного підходу у викладання морфології сприяє комплексному розвитку мовленнєвих умінь і навичок учнів. Такий підхід забезпечує не лише засвоєння граматичних категорій, а й формує вміння застосовувати їх у реальному мовленні, розвиває аналітичне та критичне мислення, підвищує мотивацію до вивчення мови.

Особливу ефективність має використання різноманітних текстів – художніх, публіцистичних, науково-популярних та офіційно-ділових, що дозволяє охопити широкий спектр мовних явищ і забезпечити практичну спрямованість навчання. Інтерактивні методи роботи з текстом, диференційовані завдання, самоконтроль і взаємоконтроль створюють умови для активної участі учнів у навчальному процесі і підвищують якість засвоєння матеріалу.

Застосування інформаційних технологій у поєднанні з текстоцентричним підходом відкриває нові можливості для індивідуалізації навчання та підвищення його результативності. Плановірність і систематичність роботи з текстами є запорукою глибокого і стійкого засвоєння морфологічного матеріалу.

Отже, практичні рекомендації, розроблені в рамках цього розділу, можуть бути успішно використані в освітній практиці для вдосконалення методики викладання морфології, що сприятиме підвищенню загального рівня мовної компетентності учнів. Впровадження текстоцентричного підходу у навчальний процес є важливим кроком на шляху до формування всебічно розвиненої особистості, здатної ефективно використовувати мову в різних сферах життєдіяльності.

ВИСНОВКИ

Науково-теоретичні основи текстоцентричного підходу в лінгводидактиці доводять, що текст є центральною одиницею навчання мови. Він виступає як джерело мовного матеріалу, засіб розвитку комунікативної компетентності та інструмент формування цілісного мовлення. Підхід, орієнтований на текст, ґрунтується на засадах когнітивно-комунікативної лінгводидактики та відповідає сучасним освітнім орієнтирам.

У ході дослідження було вивчено сучасні підходи до викладання морфології в середній школі, зокрема компетентнісний, діяльнісний, комунікативний, текстоцентричний. Доведено, що найбільший потенціал для практичного оволодіння морфологічним матеріалом має саме текстоцентричний підхід, оскільки він дозволяє поєднувати знання з практикою мовлення.

Особливості реалізації текстоцентричного підходу полягають у використанні повноцінних текстів для аналізу мовних явищ, зокрема морфологічних, і формуванні в учнів умінь працювати з текстом не лише на рівні форми, а й на рівні змісту, стилістики, логіки. Такий підхід забезпечує природне засвоєння граматичних категорій і сприяє глибшому розумінню функцій частин мови.

Переваги текстоцентричного підходу в навчанні морфології полягають у підвищенні мотивації учнів до вивчення мови, розвитку мовленнєвої компетентності, формуванні вмінь застосовувати граматичні знання на практиці, розвитку критичного мислення, уміння порівнювати, узагальнювати й аналізувати.

У роботі розроблено методичні рекомендації та вправи для 6 класу, спрямовані на формування морфологічних навичок у текстовому контексті. Вправи передбачають осмислену роботу з текстами різних стилів і жанрів, інтеграцію морфології з читанням, письмом, мовленням. Усі запропоновані

завдання спрямовані на розвиток як граматичних, так і комунікативних умінь учнів.

Аналіз підручників з української мови для 6 класу засвідчив, що в них спостерігається поступова інтеграція текстоцентричного підходу. Однак наявні вправи не завжди реалізують цей принцип послідовно й системно. Це вказує на потребу оновлення змісту підручників у напрямі текстоорієнтованого навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібік Н. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 47–58.
2. Божко О. П. Текстоцентричний підхід у формуванні вміння учнів створювати усне висловлювання. Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. Миколаїв, 2016. С. 1–6.
3. Бондаренко Н. В. Формування правописної компетентності учнів 5-7 класів на уроках української мови : посібник. Київ : Видавничий дім «Сам», 2017. 112 с.
4. Вербицький В. В. Формування ключових компетентностей учнів – основне завдання навчального закладу. Новації позашкілля: зб. метод. матеріалів з еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти. Луцьк, 2017. С. 32–36.
5. Візінська М. Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів. Дидактичний матеріал. Ч. 1: Синтаксис і пунктуація. Івано-Франківськ : Нова зоря, 2016. 376 с.
6. Ворон А. А., Солопенко В. А. Українська мова. Профільний рівень: підруч. для 10-го кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 288 с.
7. Галаєвська Л. В. Текстоцентричний підхід до формування мовленнєвих умінь і навичок учнів та його реалізація в підручнику української мови. *Проблеми сучасного підручника*. 2017. Вип. 19. С. 68–79.
8. Гамза А. В. Формування текстотворчої компетентності в молодших школярів на засадах лінгводидактики. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер : Педагогічні науки*. 2016. Вип. 1. С. 48–53.
9. Гацай А. С. Текстоцентричний підхід до формування орфографічних умінь і навичок. URL :

https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp16/Gacaj_t.pdf (дата звернення: 04.08.2025)

10. Гич Г. М. Столітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів ЗНЗ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2015, № 4. С. 188–191.

11. Глазова О. П. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. Освіти. Харків: Ранок, 2019. 224 с.

12. Голуб Н. Б., Новосьолова В. І., Шелехова Г. Т., Ярмолюк А. В. Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу: посібник. Київ : Видавничий дім «Сам», 2017. 144 с.

13. Голуб Н. Б. Концептуальні засади сучасної методики навчання української мови в загальноосвітній школі. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 107–118.

14. Голуб Н. Категорійний апарат сучасної української лінгводидактики: проблеми і перспективи. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 3 (33). С. 2–8.

15. Горда О. Лінгводидактичний потенціал поезії у прозі Ольги Кобилянської в аспекті навчання української мови як іноземної. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. № 14. Т. 2. С. 29–33.

16. Горобець С. І. Текстоцентричний підхід як методичний орієнтир у формуванні риторичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. *Педагогічні науки: зб. наук. пр.* 2020. Вип. 93. С. 14–21.

17. Горобець С. Текстоцентричний підхід як методичний орієнтир у формуванні риторичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. *Педагогічні науки*. 2021. С. 14–21.

18. Горошкіна О. М., Караман О. В. Формування креативності майбутніх учителів української мови як лінгводидактична проблема. *Українська мова і література в школах України*. 2014. № 12. С. 29–33.

19. Греб М., Грона Н. Есе в початковій школі: композиційні особливості, методика написання. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка»*. 2019. С. 128–133.

20. Груба Т. Сучасні підходи до формування мовної особистості учнів на уроках української мови (профільний рівень). *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 1. (64). С. 65–71.

21. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898.

22. Дика Н. М. Формування мовної особистості учня загальноосвітнього навчального закладу в умовах реалізації концепції нової української школи. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 294–297.

23. Дика Н. Мовна особистість: міждисциплінарний аспект. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія*. 2017. № 27. С. 4–7.

24. Дроздовський Д. Виклики й перспективи реформування сучасної освіти в Україні. *Дивослово*. 2018. № 1. С. 23–27.

25. Дружененко Р. Перспективи актуалізації комунікативно-прагматичної основи навчання української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2014. № 1. С. 15–18.

26. Дружененко Р. С. Лінгвістичний аналіз тексту. Модульний курс : навчальний посібник / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 128 с.

27. Дубовик С. Організація навчальної мовленнєво-творчої діяльності молодших школярів на уроках української мови. *Початкова школа*. № 8, 2016. С. 15–20.

28. Дубовик С., Мосійчук Д. Формування в молодших школярів умінь будувати тексти різних стилів. *Молодий вчений*. 2021. № 6. С. 163–167.

29. Карпенко Є. В. Пейоративна лексика як маркер емоційно-інтелектуальної дисфункції особистості. *Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості* : зб. наук. праць. Херсон : ФОП Вишемирський В. С., 2019. 117 с.

30. Кириленко С., Кіян О. Поліфункціональний урок у системі STEM-освіти: теоретико-методологічні та методичні сегменти. *Рідна школа*. 2016. № 4. С. 50–54.

31. Компаній О. В. Реалізація принципу наступності у формуванні текстотворчих умінь молодших школярів на завершальному етапі початкової мовної освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 , Одеса, 2021. 40 с.

32. Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови : навчально-методичний посібник. Львів, 2018. 202 с.

33. Котова А. В., Сердюк В. М. Мовленнєва діяльність лінгвокультурної особистості. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація* : тези доп. XIX наук. конф. з міжнар. участю. Харків, 2020. С. 67–68

34. Коцар О. Фразеологізми з антропоцентричним компонентом: особливості опрацювання. *Дивослово*. 2020. № 7–8. С. 45–49.

35. Кулик О. Д. Пріоритетність текстоцентричного підходу до навчання української мови в загальноосвітній школі. *Теоретична і дидактична філологія* : зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич, 2013. Вип. 15. С. 38–48.

36. Кульбабська О. В., Кардашук О. В. Крок у професію. Методика викладання української мови : навч. посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. 256 с.

37. Кухарчук О. І. Текстоцентричний підхід до формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя-словесника. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 5 (49). С. 286–295.

38. Кучеренко І. А. Вивчення української мови в аспекті особистісно зорієнтованої технології навчання. *Наука і освіта*. 2017. № 2. С. 53–57.

39. Кучеренко І. Концептуальна система сучасних уроків розвитку комунікативних умінь. *Українська мова і література в школі*. 2021. № 1. С. 14–21.
40. Кучеренко І. Лінгводидактичне проектування як стратегічна платформа сучасного уроку рідної мови. *British Journal of Science, Education and Culture*. 2014. № 1. (5) (January–June). London University Press. London, 2014. P. 197–201.
41. Кучерук О. Соціокультурний розвиток учнів як лінгвометодична проблема. *Українська мова і література в школі*. 2014. №2 (112). С. 2–7.
42. Лавренюк В. В. Інноваційні і традиційні підходи у викладанні лінгвістичних дисциплін. *Дивослово*. 2020. № 2. С. 2–5.
43. Левченко Т. М. Діалектизми як пейоративи у мові засобів масової інформації. *Теоретична і дидактична філологія*. 2020. Вип. 31. С. 50–58.
44. Лінгводидактичні студії : зб. наук. пр. / гол. ред. І. А. Кучеренко. Умань : ФОП Жовтий, 2016. 131 с.
45. Магістр філології: лінгвістика та лінгводидактика : навчально-методичний комплекс / заг. ред. Р. О. Христіанінової. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. 512 с.
46. Маленицька Ольга. Методика навчання української мови. Завдання для контролю й самоконтролю : навчально-методичний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 144 с.
47. Марцин С. Текстоцентричний підхід у вивченні української мови під час підготовки до ЗНО. 10–11 клас. *Вивчаємо українську мову і літературу*. 2019. № 19–21. С. 89–94.
48. Мордовцева Н. Особливості реалізації текстоцентричного підходу в навчанні професійного мовлення студентів. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. Вип. 38 (2). 2020. С. 63–68.

49. Наукова комунікація як складник фахової діяльності: практикум / уклад. Л. І. Прокопенко. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. 99 с.

50. Нікітіна А. В. Українська лінгвометодика для магістрантів : навчально-методичний посібник ; Держ. закл. Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Старобільськ : Вид-во ДЗЛНУ імені Тараса Шевченка, 2015. 375 с.

51. Омельчук С. А. «Підхід до навчання» як базова категорія сучасної лінгводидактичної науки. Українська мова і література в школі. 2013. Вип. 2. С. 2–5.

52. Омельчук С. Дослідницький підхід до навчання мови : лінгводидактичний словник-довідник: навч. посіб. Київ, 2015. 56 с.

53. Основи мовної комунікації : навчальний посібник / І. А. Кучеренко, Л. І. Мамчур; МОН України ; Уманський держ. пед. у-тет імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2018. 270 с.

54. Пентилюк В. П., Олексенко І. В. Гайдаєнко, Окунович Т. Г. Навчально- й науково-дослідна робота студентів-філологів : навчально-методичний посібник для студентів. Херсон : Айлант, 2020. 158 с.

55. Пентилюк М. І., Горошкіна О. М., Попова Л. О., Нікітіна А. В., Мордовцева Н. В. Словник-довідник з української лінгводидактики / за заг. ред. М. Пентилюк. Харків : Видавнича група «Основа», 2016. 172 с.

56. Пентилюк М. Навчання української мови в середній та вищій школі в аспекті лінгводидактики. *Актуальні проблеми мовознавства та літературознавства*: зб. наук. праць / Придністровський державний університет ім. Т. Г. Шевченка, Інститут мови та літератури / редкол.: М. Л. Дружинець [та ін.]. Тирасполь, 2015. С. 313–319.

57. Семеліт О. В. Текстоцентричний підхід у методиці викладання української мови як засіб формування комунікативної компетентності учнів. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 2. С. 237–245.

58. Семеног О., Дейниченко Н. Методика викладання української мови у вищій школі : навчальний посібник. Суми : Вид-во Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, 2014. 216 с.

59. Сучасна українська лінгводидактика: теорія і практика навчання мови в закладах освіти : колективна монографія за заг. ред. О. О. Маленко. Харків : ХНПУ; ХІФТ, 2024. 268 с.

60. Шевчук Л. Вправи і завдання у підручниках з української мови для формування текстотворчих умінь учнів 2 класу. *Проблеми сучасного підручника*. 2016. Вип. 16. С. 473–481.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гірда В. М. Матеріал: твори про осінь. URL: <https://vseosvita.ua/library/tvori-pro-osin-43226.html> (дата звернення: 15.10.25)
2. Князь Володимир Великий. URL : <https://myukraine.org.ua/knyaz-volodymyr-velikiy/> (дата звернення: 15.10.25)
3. Малетич Н. «Щоденник ельфа». URL: https://uahistory.co/pidruchniki/yatsenko-ukraine-literature-7-class-2024/24.php?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.10.25)
4. Симфонічний оркестр: стаття. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D0%BC%D1%84%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BE%D1%80%D0%BA%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%80 (дата звернення: 15.10.25)
5. Твір-опис про Мукачівський замок. URL: <https://dovidka.biz.ua/tvir-opys-pro-mukachivskyu-zamok> (дата звернення: 15.10.25)
6. Шведова Т. І. Матеріал: Диктанти. Числівник. «Цікавинки планети Земля», 6 кл. URL: <https://vseosvita.ua/library/diktanti-cislivnikcikavinki-planeti-zemla-6-kl-187482.html> (дата звернення: 15.10.25)
7. Як під'єднати смарт-приставку. URL: <https://www.aks.ua/uk/blog/kak-podklyuchit-smart-pristavku.html?srsltid=AfmBOooDnhkutJQiIerRZRXNx6yPe4Ygj0uM6QQJsAH4QyhdriQLuaTG> (дата звернення: 15.10.25)

ДОДАТКИ

Додаток А

Інтеграція текстоцентричного підходу у процес навчання морфології

Приклади вправ (6 клас)

Частина мови	Текст для роботи (уривок)	Приклади завдань	Методичний акцент
Іменник	«Чарівна осінь»	1. Виписати іменники та визначити їх рід, число, відмінок. 2. Скласти речення зі словом <i>опале листя</i> . 3. Написати опис осіннього ранку.	Усвідомлення ролі іменника у відтворенні предметного змісту тексту.
Прикметник	«Мукачівський замок»	1. Виписати прикметники, визначити граматичні ознаки. 2. Добрати синоніми/антоніми. 3. Міні-твір «Яку архітектурну пам'ятку ти хочеш відвідати?».	Прикметник як засіб створення емоційності та образності.
Дієслово	«Як підключити Смарт ТВ приставку до смартфона?»	1. Виписати дієслова та визначити їх час, особу, спосіб. 2. Скласти інструкцію з виконання домашнього завдання.	Дієслово як вираження дії, руху, динаміки оповіді, пояснення.
Займенник	«Боротьба Київський престол»	1. Визначити займенники та їх розряди. 2. Замінити займенники іменниками. 3. Написати власний текст.	Усвідомлення ролі займенників у зв'язності мовлення.
Числівник	«Фламінго», «Склад оркестру»	1. Виписати числівники та визначити їх розряд. 2. З'ясувати зв'язки з іменниками. 3. Переказати текст зі	Числівники як засіб точності та послідовності викладу.

Частина мови	Текст для роботи (уривок)	Приклади завдань	Методичний акцент
		змiнами.	
Прислiвник	«Коли усе летить шкереберть»	1. Виписати прислiвники, визначити їхню роль. 2. Замiнити синонiмами/антонiмами. 3. Створити опис про свiй вдалий день.	Прислiвники як засiб створення настрою та деталiзацiї опису.

Тексти до вправ

Чарівна осінь

До нас у гості завітала чарівна золота осінь. З кожним днем темрява приходить усе раніше й раніше. Дні стали коротшими. Земля неначе вихваляється золотим яскравим килимом з опалого листя.

Кожен із нас готується до холодів по-різному. Ми, люди, одягаємося тепліше та продовжуємо свій звичайний спосіб життя, на відміну від птахів. Вони відлітають на південь тому, що не звикли до морозів.

Для школярів осінь – цікавий період, бо потрібно звикати до роботи на уроках після літніх канікул. Сільське населення восени збирає врожай.

Я дуже часто гуляю вулицями, споглядаю та милуюся красою, яку створила нам ця дивовижна пора року. На душі стає трохи сумно через те, що осінь скоро зникне на весь рік (1).

Мукачівський замок

Замок Паланок, відомий також як Мукачівський замок, є винятковим прикладом середньовічної фортифікаційної архітектури, який вражає своєю унікальною комбінацією різних стилів. Розташований у місті Мукачево, на горі вулканічного походження, висота якої становить 68 метрів. Цей замок величезний, його площа 13 930 квадратних метрів. Хоча точна дата його заснування залишається невідомою, архівні документи, які сягають XI століття, вже згадують про цей дивовижний об'єкт.

Фортеця мала потрійний захист, і в останньому (третьому) мурі розташовувався замок.

Замок також мав глибокі підвали, вистроєні в скелях, які служили притулком для місцевого населення. Унизу, під горою, розташовувалась

Паланка – містечко, оточене палісадами та ровом з водою. Навколо рову тоді були болота.

Передня частина замку виглядає досить просто, але опинившись всередині ти відчуваєш атмосферу Середньовіччя. Чимало людей приходять сюди, аби насолодитися видом Мукачеве з висоти та відчути неповторну атмосферу цього місця.

Стан цієї історичної пам'ятки з кожним роком погіршується, лише деякі частини замку було відреставровано. Я сподіваюсь, що невдовзі держава виділить кошти, аби зберегти цей архітектурний шедевр для майбутніх поколінь. Адже пам'ять про минуле є невід'ємною частиною нашого майбутнього.

Замок Паланок – один із небагатьох, що вдало поєднав у собі кілька архітектурних стилів Середньовіччя. Я пишаюсь тим, що Мукачівський замок є символом Закарпаття і хочу, щоб мої діти мали змогу відвідати його та відчути всю велич цього місця.

Це місце, яке обов'язково варто відвідати кожному, хто цікавиться історією України та її культурою (5).

Як під'єднати Смарт ТВ приставку до смартфона?

Смарт ТВ приставку можна використовувати як перехідник, якщо з якої-небудь причини ви не можете підключити телефон до телевізора. Варіантів дій безліч, але один з найбільш зручних і простих алгоритмів - бездротове підключення за допомогою функціоналу Wi-Fi Miracast.

Для його реалізації виконайте наступну схему дій:

1. Під'єднайте приставку до телевізора за допомогою кабелю HDMI.
2. Активуйте на медіаплеєрі додаток «Miracast».
3. Якщо не під'єднаний Wi-Fi, увімкніть його.

4. Запускаємо додаток «Miracast» на телефоні (його потрібно завантажити і встановити заздалегідь) і вибираємо «Wi-Fi Display» – «Увімкнути загальний доступ до екрану» – «Пошук».

5. Активуємо пошук пристроїв на приставці.

6. Підтверджуємо сполучення на обох пристроях.

7. Отримуємо вивід зображення зі смартфона на великий екран телевізора.

Картинка і всі функції керуються з телефона.

До речі, Айфони на iOS можуть під'єднувати до телевізора через приставку AirPlay або адаптер Lightning Digital AV (7).

Фламінго

Фламінго по праву носить звання однієї з найстародавніших тварин, яка існує й донині. Практично не змінюючись, фламінго дійшли до нас із глибини століть. Перші родичі фламінго, за твердженням палеонтологів, жили ще в крейдяному періоді (почався 145 років тому і закінчився 65 мільйонів років тому), а птахи, вже зовсім схожі на сучасних фламінго, з'явився в середині еоцену (приблизно 45 – 50 мільйонів років тому). На сьогодні фламінго залишаються одними з найневибагливіших птахів. Наприклад, вони можуть жити в солоних або лужних озерах. Також фламінго добре переносять великі перепади температури (6).

Склад оркестру

Залежно від кількісного складу групи духових розрізняють:

Малий симфонічний оркестр (по дві дерев'яні духові, два валторни, іноді дві труби, литаври, вісім-дванадцять перших скрипок, шість-десять других скрипок, чотири-вісім альтів, чотири-вісім віолончелей, два-чотири контрабаси).

Великий симфонічний оркестр. Залежно від кількості духових розрізняють:

1. Подвійний склад (по дві дерев'яні духові, дві труби, два-чотири валторни, іноді також три тромбони і туба).

2. Потрійний склад (по три дерев'яні духові, зазвичай один із них – видовий, три труби, чотири-шість валторн, три тромбони і туба).

3. Четверний склад (по чотири дерев'яні духові, зазвичай один-два видові, чотири труби, шість-вісім валторн, три-чотири тромбони, одна-дві туби).

Струнна група, залежно від кількості духових інструментів може нараховувати дванадцять-вісімнадцять перших скрипок, десять-шістнадцять других скрипок, вісім-чотирнадцять альтів, шість-дванадцять віолончелей, чотири-десять контрабасів.

Група ударних інструментів може бути представлена більш або менш різноманітно, але, зазвичай, до оркестру залучаються не більше трьо-п'яти виконавців.

У деяких випадках до складу симфонічного оркестру можуть уведені й інші інструменти – саксофони (напр. «Болеро» М.Равеля), електрогітара (3-я симфонія А. Шнітке), «Хвилі Мартено» («Турангалліла» О.Мессіана), синтезатори тощо (4).

Боротьба за Київський престол

Володимир Святославович став Новгородським князем ще за життя батька. Після смерті Святослава він залишився у Новгороді, його старший брат Ярополк став правити у Києві, а Олег – на землі древлян.

Після смерті батька між братами розгорілася міжусобна війна. Приводом до неї стало вбивство Олегом одного із прибічників Ярополка. Воно зіграло на руку київському князю, який давно бажав об'єднати всі землі під своїм керівництвом. В 977 році Ярополк переміг Олега, який загинув при штурмі міста Вручия, одночасно князь київський зміг захопити й Новгород.

Володимир, був змушений втекти до Швеції, де в той час перебував його дядько, там він з допомогою свого тестя, шведського конунга, зібрав військо вікінгів – найманців, з яким у 978 році повернувся до руських земель.

Повернути Новгород Володимир Великий зміг майже без зусиль, наступним його кроком став Київ. По дорозі до Києва він захопив місто Полоцьк, де проживала наречена Ярополка Рогніда. Для того, щоб «узаконити» приєднання нових земель, Володимир одружився з нареченою брата. Не затримуючись у Полоцьку, він рушив з військом до Києва. Обложивши місто, Володимир Святославович домігся, щоб брат, зляканий ймовірним заколотом проти нього киян, втік до містечка Родня, де Ярополк і був вбитий (2).

Усе шкереберть. І в цьому є сенс

Коли все летить шкереберть, у цьому насправді є сенс. Навіть якщо відразу ти його не бачиш, не розумієш чи не хочеш прийняти. Улітку я в цьому переконався.

У червні я мав поїхати в літній англomовний табір поблизу Лондона – уже були готові всі документи й сформована група зі школярів нашого міста. Я тішився, бо мій друг Сергій і дівчина з паралельного класу, що подобалася мені, Злата також мали бути зі мною в таборі.

Однак за день до нашого від'їзду мій тато впав із риштування – він реставратор і працював над відновленням розписів у соборі – і дуже серйозно травмувався.

Мама сказала, що тато не зможе сідати й ходити, можливо, і все літо. З лікарні його выпишуть не швидше, ніж за місяць.

– Не знаю, Андріане, чи тепер ти зможеш поїхати, дитино. Адже лікування дорожче, і тепер із пів року доведеться на моїй зарплаті протриматися, – сумно сказала мама, витираючи сльози.

Ми сиділи на кухні й пили чай – мама щойно прийшла з лікарні від тата. Я, звісно, був розчарований. Прощай, поїздко. І Злата (...).

– А може, мені в якусь піцерію влаштуватися, підзароблю трохи? – запропонував я, щоб не показати мамі, що мене ця новина просто вбила.

– Та що ти, сину! Адже літо – відпочивай. Ще встигнеш напрацюватися після школи. Он тата в лікарні провідуватимеш, коли я на роботі, – і вже йому веселіше. Знаєш, табір буде й наступного року – дасть бог, таки потрапиш, – утішала мене мама, покуйовдивши чуба.

Я відсахнувся – невже мамі досі не зрозуміло, що я вже не мале хлоп'ятко. Та відразу ж і пошкодував – адже їй і так важко! Я обійняв маму, і вона плакала в мене на плечі (3).